

İSMEÖZEL

ŞİİR KİTABI

ADAM

İsmet Özel

Şiir Kitabı

©
Bu kitabın yayın hakları
ADAM YAYINCILIK A.Ş.'nindir.

Daha önce *Şiir Okuma Kılavuzu* (1980), *Geceleyin Bir Koşu* (1966)
ve *Cinayetler Kitabı* (1975) adlarıyla üç kitap olarak basılmıştır.

Adam Yayıncılık'ta Birinci Basım: Haziran 1982
Kapak Düzeni: Sait Maden

182.03.007.193.50

İsmet Özel
•
Şiir Kitabı

ŞİİR OKUMA KILAVUZU

ŞAİRE

Ey şair! kulak asma, sevgisine sen halkın
O canım methü sena, anlıkgürültü geçer;
Kuru kalabalığın gülüşünü duyarsın,
Ve aptalın hükmünü; fakat metin ol, boşver.

Sen çarsın; yalnız yaşa, yolunda yalnız yürü,
Yürü, hür vicdanının seni çektiği yere,
Olgunlaştır, sevgili meyveyi, tefekkürü;
Hizmetine karşılık bir mükâfat bekleme.

Her şey sendedir, sende; büyük mahkeme sensin;
Eserine, elden çok ,kıymet biçebilensin,
Söyle ey titiz şair, sen ondan memnun musun?

Memnunsan, kalabalık varsın külfretsin sana,
Tükürsün, ateşini yakan, ulu mihraba
Şamdanını, çocukça öfkeyle, sarsadursun.

A.PUŞKİN

(Çeviren: Sefer Aytekin)

GALWAY AT YARIŞLARINDA

Orada, atların yarıştığı çayırd,
Aramızda birlik yaratıyor duyduğumuz sevinç.
Atlılar dört nala atlarının üstünde,
Yüreği ağızlarında arkadan bakanların:
Bizim de seyircilerimiz vardı eskiden,
Dinleyen, işimizde bizi yüreklendiren;
Yoldaşlık ederdik binicilerle
Yeryüzü tüccarın, kalem efendisinin
Kesik soluklarıyla buğulanmadan.
Sürdürün türkünüzü: bir yerde doğarken yeni bir ay,
Göreceğiz uyumanın ölmek olmadığını,
Duyarak yeryüzünün yeni bir hava tutturduğunu
Yeryüzü hep delikanlı çünkü,
Sonra bağırانlar çıkacak yarışlardaki gibi,
Ve insanlar olacak bizi yüreklendiren,
Atını sürüp gidenlerden.

W.B.YEATS

(Çeviren: Cevat Çapan)

1.

Gençlik yıllarımda omuzları üzerinde kafa taşıyan bir adam olmaya çabaladım; yıllar ilerleyince birçok şey gibi bu alandaki çabalarımın yönü de değişti, şimdilerde “omuzlara” sahip olmaya belki daha bir özeniyorum. Şiir, gençlik yıllarımda, üzerine titrediğim bir şeydi; bugünse şiirin üzerine titrenilecek bir şey olduğunu kavrayabilmek için ayrıca bazı titizlikler gerektiğini anlıyorum. Bu anlayış içinde Türkiye’deki şiir okuyucusunun, eski bir tanışım olan şiir okuyucusunun karşısına şiir üzerine bir metinle çıkabilme yürekliliğini buldum. Bu yazıların bir mazereti varsa, o da “baş” ın ancak “omuzlar” üzerinde durabileceğine olan inancımdır.

Şiirin insanlar arasındaki iyi yerini yine şiir sağlar. Şiirden yoksun bir edebiyat ortamının kofluğunu hiçbir dahiyane açıklama gideremez. Bu yüzden şiirin dolaylarında dönüp duran düşüncelerin hiçbirisi bir tek şiirin başaracağı işin üstesinden gelemeyecektir. Ama şiire olan saygının ne olduğu, ne için olduğu bilinmiyorsa, böyle bir ortamda ne şiir kendisinden bekleneni gerçekleştirebilecek, ne de şiir okuyucuları tarafından tanınabilme imkânını bulabilecektir. Şiirin yüzünü hiç kimsenin hatırlamadığı bir dünyada, birinin kalkıp şiirin tanınmaya değer bir yüzü olduğunu, ortalıkta dolaşan renkli ve solgun yüzlerce hayaletin yalnızca maskeler olduğunu söylemesi lâzım.

2.

Buradaki yazılar bir saygının ürünüdür desem doğru olur. Şiirle içli-dışlı olmaya heves ettiğim zamanlar, bu ülkede genel olarak sanata, ama özellikle de şiire saygı duyan insanların bulunduğunu, bu insanların bir “çevre” oluşturduğunu görmüştüm. Şiiri mihver kılan bu edebiyat çevresi, toplum yapısı göz önüne alınırsa, hiç de egemen sınıfların bir birimi değildi. Şiir saygısını içinde barındıran bu çevrenin gelir düzeyi bakımından, devlet mekanizmasında tuttukları yer bakımından, toplumun geçerli saydığı üstünlükler bakımından hiçbir ortak paydası yoktu. Gerçi bu çevreyi oluşturan kişiler bir çeşit aydınlardı ama onların aydın nitelikleri ne öğrenim kurumlarının onayıyla ne de bilgiç bir yetkenin vizesiyle belirginleşmişti. Hatta onlara aydın demek bile onları gerçek niteliklerinden uzak bir tanıma sokuşturmaya yarardı. O dönemlerde şiire olan saygıyı ayakta tutan insanlar, bir bölüm beğenisi incelmış ve şiirin tanımlanamaz tadına çok yüksek değer tanıyan kimselerdi.

Şiir saygısını üstün tutan ve artık başka renkleri, başka biçimleri nedeniyle görünemez olmuş bu insanlara o sıralarda “çevre” demek bile fazlaydı. Çünkü, tuhaftır, bu insanlar aynı yerde, aynı yaş grubunda, aynı kültürel eğilimde olmadıkları gibi, birbirlerini çoğunlukla tanımazlardı bile. Ama tercihlerinde şaşılacak bir benzerlik,

edebiyata bağı ahlaklarında inanılmaz bir ilke birliği taşırlardı. Bir evrak memuruyla bir aktörün, yatılı bir öğrenciyle bir tezgâhtarın dikkatlerini aynı mısraya çevirdiklerini görmek, dostluklarını aynı şair dolayısıyla pekiştirdiklerine tanık olmak mümkündü. Bu çevre bir insanın adamdan sayılmasının şiire verdiği yerle, şiiri sevme derecesiyle, şiire yaklaşma inceliğıyle ölçüldüğü bir çevreydi. Ama bu tutum bir kurala bağlanmış değildi. Bu insanların hayatlarında şiir vazgeçilmez bir yer tutuyor da değildi, nitekim bu ortam şimdilerde silinip gitti. Artık edebiyat çevrelerinde edebiyata ilişkin ölçülerin esas alınması ayıp sayılmaya başlandı. Üstelik artık edebiyat çevresi diye bir şey bile yok. Artık şiir (!) değerlendirilmelerine paranın, apoletlerin ve koltukların gölgesi düşmüştür. Artık çevreden değil, piyasadan söz etmek; okuyarak, tadına vararak değil, pazarlıkta uyuşarak bir şeyler elde etmek zamanıdır.

Şiir saygısı vardı bir zamanlar Türkiye'de ve bu saygı insanların saygıya değer şeylere özenmelerine de yardımcı olurdu. Şairlerden, şairlerin şiire duydukları saygıdan başlayarak yaygınlık sağladı bu soyluluk ortamı. Şairler yazdıkları üzerine titrerler, bu duyarlık şiir okuyucusunda hak ettiği karşılığı bulurdu. Şiir okuyucusu şairin gösterdiği inceliğı kendisine gösterilmiş bir saygı kabul eder, önemli bulduğu şairdeki özensizliğı kendine yönelmiş bir hakaret sayardı. Ben şiiri böylesi bir ortamda tanıdım.

Sözünü ettiğim, niteliklerini dile getirmeye çalıştığını ortam Türkçenin henüz sevildiğı bir ortamdı. Belki bu sevgi yüzünden şiirin uyardığı birçok başka şey de seviliyor, hayat karşısında vekar ve sevecenlik elde tutulmaya çabalanıyordu. Bu çabaların boşuna olduğunu, o dönemleri yaşamış hiç kimse söyleyemez. Şiir, kendisini besleyenlere hizmet eder, şiirden beklenen yarar ne ise o elde edilirdi. Yani bu insanlar iç dünyalarında belirginlik kazanmış değerlerden ötürü başlarını dik tutmayı, ucuz ve bayağı değerlere dirsek

çevirmeyi bilirlerdi. Belki bu durum, sözünü ettiğimiz çevre insanların içinde bireyci bir koza örmüş olmalarından ötürü eleştiriye konu olabilir. Ama örülen kozanın içinde canlı bir böcek vardı. Yalınkat bir toplumsallaştırma adına bu böceğin ölümüne rıza göstermek insanlara, hangi çağda ve nerede, ne kazandırmıştır?

Şiir hayatyeti korumak için ortaya atılır. Yaşanılan bütün çirkinliklere, kötülöklere, haksızlıklara rağmen insanda savunulmaya değer, canlılığı korunmaya değer bir şeyler olduğuna içten içe ve kesinlikle inanıldığı zaman şiir serpilir ve çiçek açar.

İşte, bu yazıları hayatiyete gözlerimizi çevirmeye bir yararı olur belki diye hevesle kaleme alıyorum. Hevesimi artıran şey zihnimin en taşkın dönemlerini şiirle doldurmuş olmam, en üretken yıllarımı şiire emek vererek geçirmiş olmam değildir. Yalnızca şiiri tanıyor olmak onuruna sahip çıkmak isterim. Diyeceklerimi şiiri tanıyan ve seven bir kimse olarak söyleyeceğim, böylesi bana zevk ve coşku veriyor. Şiiri tanımak ve sevmek başlıbaşına bir iştir çünkü...

3.

Şiir okumanın bir kılavuzu gerektirecek kadar çetin bir iş olduğu iddiasıyla çıkıyoruz yola. Önce bu iddianın savunulmaya değer bir yanı olup olmadığını anlamamız gerek.

Şiir okumak, insanların hayatında bir yer tutacaksa öğrenilebilir bir şey olmalı. Bir insan şiir okumayı seçmişse, bu okuma süresince ve sonucunda kişiliği, kimliği ve yeryüzünde sahip olduğu yer bakımından şiirden bir kazanç sağlamayı düşünüyorsa, yapacağı bu işi tesadüflerin umursamaz akışı içinde değil de, kararlılık içinde gerçekleştirme yolundaysa o insanın şiir okumak için bir kılavuza ihtiyacı vardır. Ama bir insanın şiir okuma konusunda sahip olduğu kararlılık kendi başına bir kılavuz değil midir? Evet, öyledir. Zaten bu kitap öyle bir kılavuz ki yolu önceden bilenler asıl yararı sağlayacaklardır.

Bir yarayı nasıl pansuman edeceğini öğrenir gibi şiir okumayı öğrenmek isteyenlere ancak yardımcı olunabilir. Çünkü onlar yaranın görünüşünden de yararlanma olayından da nefret ettikleri halde, sırf yarayı sevdikleri için bu işe girişiyorlar. Buna karşılık şiir okumayı öğrenip bu bildikleriyle bir sınav kazanmayı hesaplayanlara bu alanda — ve bütüncülerde — herhangi bir şey öğretilebileceğine inanmıyorum.

4.

Ekmek yemek, pabuç giymek gibi şiir okumak da insanın etkinliklerinden biridir. Şiir okumayı insanoğlunun bazı çok yaygın ve giderek vazgeçilmez sayılmış etkinlikleriyle birlikte anıp da ona üstün bir yer sağlamak hilesine başvurduğum sanılsın. Hayır ,insanlar nasıl ekmek yiyor, pabuç giyiyorlarsa şiir de okumalıdır gibi bir düşünceye yaklaşmak istemiyorum. Çünkü şiir okumak ancak hayatlarında şiir için yer açmış insanların önemli ve yararlı bulabileceği, doğrusu ancak onların altından kalkabilecekleri etkinliklerden biridir.

Ekmek yemek, pabuç giymek gibi insan etkinliklerini şiir okumakla birlikte anışının tek sebebi insanların bu işleri yaparken de şiir okurken yaptıkları kadar uyku ve uyusukluk içinde bulunuşlarındandır.

Sokaktaki adam, "Ekmek nasıl yenir?" biçimindeki bir soruyu saçma bulur. Biri kalkıp da ona, "Ayağındaki pabucu nasıl giydin?" diye soracak olursa, delilerle uğraşmaya niyetim yok diye düşünüp belki cevap bile vermez .Ama bu sorular önemli, ciddi sorulardır ve cevapları, "Şiir nasıl okunur?" sorusunun cevabı kadar çetindir.

Zordur bu sorulara cevap vermek, çünkü cevabımızı hazırlayabilmek için bazı ön bilgilere ihtiyacımız vardır. Ekmeğin nasıl yeneceğini bilmemiz için, önce onun ne cins ekmek olduğunu bilmemiz gerekir, nasıl bir sofrada

yenileceğini bilmemiz gerekir, kimin ekmeği olduğunu bilmemiz gerekir, temiz mi kanlı mı olduğunu bilmemiz gerekir. Ekmeğin nasıl yeneceği sorusuna vereceğimiz cevap her durumda değişebilir. Aynı şey pabuç için de geçerli. Önce hangi ortamda, hatta niçin pabuç giyeceğimizi bilmeliyiz, ondan sonra pabuç giymenin biçimi hakkında bir şeyler söyleyebiliriz. Kafamızı daha da aydınlatır, durum hakkında etraflı bir bilgi birikimi elde edebilirsek ve ekmek değil de pasta yememiz veya pabuç giymeyip de yalınayak gezmemiz gerektiği sonucuna ulaşırsak bize sorulan soru yerli yerine oturmuş ve bizden de uygun karşılığı bulmuş demektir.

Demek ki insanca bir etkinlik olarak davranışlarımızın anlamı üzerinde bir açıklığa varmak zorundayız. Yapıp ettiklerimizin mahiyeti, eylemlerimizin hakikati onları nasıl yapmamızı da gösterecek, yürünecek yolu işaret edecektir. Öyleyse, “Şiir nasıl okunur?” sorusunu, “Şiir okumanın anlamı nedir?”, “Şiir okumayı bize gerekli kılan hakikat nedir?” gibi sorularla değiştirmek mümkündür. En azından bütün bu soruları . birbirlerinin yanında, biri ötekine yardımcı olacak biçimde sormak gerekir.

Kafaları karışık olan ama kafalarındaki karışıklığı erdem sayan insanlar hep “esas” ve “usul” ayrımı yapagelmışlerdir. Onlar konfor içre zihinleriyle insanın aklını ve yüreğini, şiirin özü ve biçimini, şiir okumanın yöntemini ve yararını birbirinden hep ayrı tutmuşlar, yahut ayrı tutulmasından kârlı çıkacaklarını hesaplamışlardır.

5.

Niçin şiir okuruz? Herhalde yokluğunu hissettiğimiz bir şeyleri tamamlamak, bir zorluğu gidermek ve nihayet bir doyum sağlamak için. Çünkü insan ne yaparsa hep bunun gibi “muharrikler” itkisiyle yapar. Açlık “hissedilir”, soğuktan ya da sıcaktan “korunulmak” istenir, cinsel güdü “doyum noktasına” çevrilir. Bütün memeli hayvanlarda, belki bütün canlılarda ortaklaşa yaşanan maceralardır bunlar. İnsanın beslenme, barınma ve çoğalma yolunda yapıp ettiklerinin temel sebebini doğrudan doğruya insanın içinde, insanın güdülerinde yani onun bir “canlı” oluşunda bulabiliriz. İnsanların canlı olmak ve canlı kalmak için yeyip içtikleri, giyinip barındıkları, dayanışma ve sevişme şartlarını yerine getirdikleri düzeydeki bu noktada şiirin de öteki sanatların da söze konu edilmelerine gerek yoktur. Eğer insanlar öteki canlılar gibi davranışlarını güdülerinin peşi sıra yalınca sürüklemiş olsalardı hiçbir zaman kendi dışlarında nesnellik kazanmış olan sanattan, soyutlama düzeyinde bağımsız bir kimlik sahibi olan düşünceden bahsedemeyecektik. İnsanlar öteki canlılar gibi içinde bulundukları ortamın gereklerinin kaçınılmaz kıldığı konumu üstlenmek durumunda olmadıkları için insan olma vasfına sahip, toplumsal kurumlara, sanatlara, bilime, felsefeye sahiptirler. İnsanlar da öteki canlılar gibi açlık, güvenlik ve cinsiyet dolayısıyla bazı etkinliklerde bulunurlar

ama insan dışındaki canlılar kendi dürtüleri ve içgüdüleriyle yaşama biçimleri arasında mutlak bir uygunluğa, ahenge sahip oldukları halde *insanoğlu, yaşama güdüleri ile yaşama biçimi arasındaki uyumu kendisi kurmak zorundadır*. İnsan için sınırlarını aşamayacağı bir yaşama biçimi yoktur, ama sınırları aşmak da aşmamak da insanın elindedir.

Beslenme, barınma ve çoğalma için insanın yaptıkları ile öteki canlıların yaptıkları mahiyetleri itibariyle birbirinden köklü bir biçimde farklıdır. İnsan dışındaki canlılar yaşamak için ne yapacaklarının bilgisine peşinen sahiptir. Hayvanlar neyi yemeleri gerektiğini içgüdüleriyle bilirler, otoburlar zehirli olmayan otları, etoburlar kendilerini besleyebilecek yaratıkları bir başkasının bilgi aktarmasına gerek olmaksızın ayırt edebilirler. Kuşların yuva yapmayı öğrenmeleri için yolu yöntemi yalnızca insana özgü olan türden bir eğitim görmelerine gerek yoktur. Hayvanların hepsi erkek-dişi ilişkilerindeki tutumlarını (doğal ortamları içinde) *a priori* (!) edinmişlerdir. Bütün bunların yanıbaşında (isterseniz karşısında) insan “ne yapacağını” bedeninde hazır bulunan bir teçhizattan çıkaramaz. İnsanın herhangi bir şeyi bilebilmesi için “bilgi” denilen bir soyutlukla ilinti kurması gerekir. İnsan bilgiyi “ahır”. Aldıklarının yardımıyla türetir de. İnsanın aldığı veya türettiği bilgi hiçbir zaman bedeninin bir parçası olamaz. İnsanın bedenine bitişik olan yalnızca “yeti” dediğimiz bir imkândır.

Doğuştan getirilmeyen bir “bilgi” insanların neyle ve nasıl besleneceklerini, korunacaklarını, üreyeceklerini öğrenmelerinin tek kaynağıdır. İnsan olmak yahut insan kalmak ancak bir bilgi dağarcığıyla yani birtakım soyut uzlaşma alanlarıyla mümkündür. İnsanın bilgisiz yaşayamayışı onun topluluklar halinde yaşamasını zorunlu kıldığı söylenmelidir, ama daha önemli şeyler bunun yanı sıra

söylenmelidir. “İnsan bilgisiz yaşayamaz.” gibi bir cümleinin, insanın “doğru ve “yanlış”; “iyi” ve “kötü” ayrımı yapmaksızın yaşayamayacağı anlamına geldiği söylenmelidir.

İşte, insanın daha en temel ihtiyaçlarını gidermek için bile kendi maddi yapısının dışında yer alan bir bilgiye başvurmak zorunda oluşu; hayatını kararlar vererek sürdürmek zorunda bulunuşu; hem kendisinden hem de hemcinslerinden dolayı yüklendiği sorumluluklardan kaçamayışı düzeyinde şiirden söz açmamız mümkündür. İnsanın “iyi”leri ve “kötü”leri sözlü dilin onun üzerinde bıraktığı etkiyle, sözlü dil dolayısıyla yaratılan dünyayla bağlantılıdır. Kelimeler insanın iç dünyasındaki bütün tınıların başlatıcısıdır. Yalnız, sözlü dilin insan hayatında önemli bir yer tutmasıyla birlikte şiirin insan hayatında gerekli yerini aldığını söylemekte acele etmemeli. Şiirin insan hayatında gerekli bir yere sahip olması için “söz”ün insan hayatında önemli bir yer tutması yetmez. Belki sözün yerinden edilmiş olması; insanoğlunun en doğru, en iyi edimlerini öğrenmede sözlü dilin yüklendiği görevi yerine getiremeyişi şiirin yolunu açar yahut şiire yaşama alanı kazandırır. Şöyle:

Hayvanın içgüdüleriyle kendisi için doğru ve iyi olanı bulması gibi, insandan insana sağlıklı ve dolaysız bir yolla bilgi iletilebiliyorsa ve bu iletme eylemi her iki yanı hoşnut kılıyor, bildiriye alan ve veren yapılan işin anlamıyla dolu dolu iseler insanların şiir okuma (ya da söyleme) çabasına girişeceklerini, bu çabayı kaçınılmaz sayacaklarını düşünmek muhaldir. Çünkü her sağlıklı ve dolaysız bildişim şiirin doğmasını gerektiren pürüzleri ortadan kaldırır. Şiir bize düzyazının vermediğini sağlar dediğimiz zaman, kullandığımız dilin asıl insanca bildiriye ulaştırmakta yetersiz kaldığını itiraf etmiş oluyoruz.

Ne zaman insan karanlık bir yerde sayıklamaya itilmiş, insan ilişkileri karışık, karıştırıcı, bozucu niteliklere

bürünmüş, insanın bir başka insana söyleyeceği söz anlamını kaybetmiş, insan davranışları yapaylık, içtensizlik yüklü hale gelmişse, insanlar şiir okumak, şiirle uğraşmak, şiirden öğrenmek gereğini duymuşlardır. Böyle de olmak zorundadır. Çünkü şiir anlatılmaz bir şeyin anlatılmaya çabalanmasının sonunda, anlatılabilir bir şeyin yeniden anlamlı kılınması için gösterilen bir çabanın sonunda, yeterince anlaşılmayan bir şeyin etkili bir anlatıma kavuşturulması uğrunda harcanan çabaların sonunda ortaya çıkar. Öyleyse dilin bütün önemini muhafaza ederek kullanıldığı bir ortamda değil, dilin kendi anlatım kolaylığını kaybettiği, insanların günlük yaşayışlarında kelimelerin anlatım gücüne ulaşamadıkları, *kullanılan dilin gerektirdiği ilişkilere olan güvenin sarsıldığı bir ortamda* şiir, insanların özlediği, istediği ve işlerine yarayacağına inandığı bir etkinlik olarak belirir.

Yukarıda da söylemiştim: Bizim şiir okuma isteği duymamız, yokluğunu hissettiğimiz bir şeyleri tamamlamak, bir zorluğu gidermek ve nihayet bir doyum sağlamak içindir. Önce, yokluğunu hissettiğimiz, tamamlamak istediğimiz şeyin ne olduğunu anlamaya çalışalım:

Açlık, güvenlik ve cinsiyet dolayısıyla beliren etkinlikler ve edilginlikler canlı cansız bütün yaratıkları hem kendi yapılarında, hem de birbirleriyle olan bağlantıları bakımından bir bütün haline sokmuştur. Bu bütün, her çağda ve her yerde son derece karmaşık, kendisi hakkında getirilecek her açıklamayı kısa sürede gülünç kılacak kadar da çetrefildir.

İnsanoğlunun yaşaması, bir parçası olduğu bu bütüne sıkı sıkıya bağlıdır ve belki de bütünün her birimine bağımlıdır. Büyük bütünün ancak belli bir yerinde bulunan insan kendi yapısı içinde de bir bütündür, üstelik bir parça ve bir bütün olarak nerede bulunduğunu kavrama

gayretindedir. İşte şiir, insan yaşamasındaki bütünlük duygusunun dağıldığı, parça ve bütün kavramlarının birbirine karıştığı, insanın bütün içindeki yerinden saptığı yörede insanın bir ezgisi, bütüne olan özlemi biçiminde ortaya çıkar. Yokluğunu hissettiğimiz şey içimizde bulunması gereken “zımnı” bütünlük, bütüne ait olma duygusudur. Zaten sevmemizin, acımamızın, öfkelenmemizin, böbürlenmemizin, zavallılaşmamızın, tanrılaşmamızın bu bütünle, bu bütünü anlamak isteyişimiz veya anlamak istemeyişimizle bir ilgisi vardır. Şiirin “thème”i ne olursa olsun, şiir gerçek derinliğini, yüceliğini, değerini insandaki bu “hasret giderme” duygusunda bulur.

Şiir okumak isteriz, çünkü bütüne, bütünümüze, bütün içindeki yerimize varma zorluğunu bu insani ve insan dışı aygıtla yenmek isteriz. Şiir bu anlamda bir “yerine getirici”, bir silah, bir kalkandır.

İnsanın kendisinin de bir parçası olduğu bütünün açıklamasına değil, benimsenmesine giden yol üzerinde şiir vardır. Şiiri bir bütüne ait olduğumuz duygusundan kalkarak okuruz. İçimizde şiir okuma isteğini taşıyabilmemiz için bizim şiir kabul edecek bir yanımız olduğunu varsaymamız gerekir. Bu varsayımın kaynağı ise kendimizin bir bütün olduğu ve kendi bütünümüzün de bir bütüne ait olduğu hususunda sahip olduğumuz duygudur. Sözlü dil, onu anlama ve kullanmayı öğrenme süreci boyunca bize soyutlamaya kavuşmuş ifadelerin —kelimelerin, cümlelerin ve bunların ortaya çıkması için gerekli algıların, mantık işlemlerinin — bütünü belirten birer işaret olduğunu göstermiş, bizi insanların dışında da bir anlama sahip ve insanları da içine alan bir bütünde yer aldığımıza ikna etmiş, hatta bizlerin ancak bu işaretlerle güvenlik içinde olabileceğimize gizlice inandırıştır.

Şiirden (belki söz sanatları başta olmak üzere bütün

sanatlardan) aldığımız doyum, işte bu önceden sahip olduğumuz inancın pekişmesidir. Ne var ki şiirle elde edilen doyumaynı zamanda bir açlığın başlangıcıdır çünkü her şiir insanın bütünle arasında bulunan mesafe hakkında sahip olduğu bilinçlilik durumudur, her şiir insanın bütüne olan hasretini kamçılar.

6.

Bazıları şiirin büyük olduğunu söyler. Şiirin büyüklüğünü öne sürenler biraz övünge tabiatlı kişiler olsa gerek. Çünkü şiir insanın büyüdüğü alanda büyüklüğü anlaşılan veya büyüklüğü kabul edilen şeydir. Birey olarak da, tür olarak da insan kendi önemini ileri sürmek gereğini duyduğu zaman şiire sarılmıştır. İnsanoğlunun en sahici dili şiirdir ve insan en soyutlanmış ve fakat en somut görünümüyle şiir çerçevesi içinde belirginleşir. Her kim şiir önemlidir, büyüktür derse, aslında ben önemliyim, ben büyüyüm diyorur.

İnsan, kendi insanlığını tartışmak istediği zaman, insanların birbirleriyle olan bağlantılarını tartışma alanına sokmak istediği zaman, *kendini çevreleyen nesnelerle olan bağlantısının vehametini kavradığı zaman* şiir canlılık kazanır. Bireyin hayatında da, toplumların hayatında da şiir "critique" dönemlerin sanatıdır.

19. yüzyılda Avrupa şiirinin çok canlı oluşu (yalnız şiir mi?) Batı medeniyetinin eline geçirdiği ile ne yapacağını bilemeyişi yüzündendir. Bu dönemde oraların insanı kendini sorgulamakta, ışığı kendi içine, yüzüne tutmak istemekte, kendine olan güvensizliğin kaçınılmaz kıldığı bir taşkınlık ve her alandaki saldırganlığı yaşamaktadır. Oysa 18. yüzyıl şairlerin değil, filozofların yüzyılıydı. Çünkü o dönemde tohumunu çatlatmış olan yeni tip bir insan işlerin

“tıkırında” gittiğine, ulaşılacak ufuklar bulunduğuna dair gizliden gizliye bir bilinç taşıyordu. Hristiyan medeniyetinin çevre şartlarının kalıntılarından gelen bir rahatlığı burjuva medeniyetinin entellektüel beklentilerinden doğan bir genişlikle perçinliyordu. İnsan kendi doğrularını dış dünyanın somutluğu içinde bulursa şiire yüz vermez. Kendini bir başkasına yansıtarak görmek istiyorsa, kendini bir başkasına söyleyerek işitmek, başkasına öğretmek kendini öğrenmek istiyorsa şiire başvurur. Böyle bir isteğin insanın içinde kabarması için insanın kendi doğruları ile dış dünyanın somutluğu arasında bir uyumsuzluk, bir basınç farkı olması gerekir. İnsanoğlu kendi dilini kullanmadan yaşayamayacağını anlarsa, böylesine “critique” bir durumda sayarsa kendini, şiirle bağ kurar. İnsan olma durumunu ve vekarını hesap dışı bırakacak ölçüde yozlaşmış bir insanlık kendi dilini kullanma onuruna layık da değildir.

İçinde yaşadığımız dünya vakur bir insan için şiiri kaçınılmaz bir uğraşı kılan, kılması gereken bir dünyadır. Çünkü bu dünya bütün toplumsal kurumlarına, devlet biçimlerine, sigorta esaslarına, titiz ve ayrıntılı örgütlenmesine, insanın hayatını birbirine çirkince bağımlı kılmasına rağmen insanı yapayalnız bırakan bir dünyadır. Yapayalnız insan, seçmelerini kendine zorla kabul ettirilen düşünme yolları içinde yapmaktan tedirginlik duyduğu zaman şiir okuyabilir. Şiir insan için serbest bir alandır. Şiir insan için serbest bir alan olmakla da kalmaz, bu dünyanın karanlık güçleriyle işbirliği yapmaksızın, bu pis zorbalara yaltaklandan insanlar arasında anlaşmaya dayanan, sevgiyi ve ruhça dayanışmayı mümkün kılan bir ilişkiler zincirinin de başlatıcısı olabilir. Çünkü şiir bu dünyada dahi insanın kendini tanıyabilmesini mümkün kılan bir imkândır.

İnsan kendinin en sahici dilini, *authentique* anlaşma gücünü devreye sokabilirse şimdi içinde bulunduğu durumdan çıkabilir. Şüphe yok ki şiir insanın hangi yolda

yürüyeceğini gösterebilecek bir etkinlik görevini yüklenemez. Onun yüklendiği yalnızca insanın kendi olmayı önemsemesidir. Kendi olmayı önemsemeyen insan, dünyadaki yerini alma onuruna da kavuşamaz. İnsanın kendi olmayı önemsemesi ancak kendisi hakkında bir bilgi, bir bilinç, hem içkin (immanent) hem aşkın (transcendant) bir kavrayış elde etmesiyle mümkün olur. Bu bilgiyi, bu bilinç ve kavrayışı elde etmenin yolu, insan hayatında şiire gereken yeri vermekten geçer.

Bilim ve felsefe insana kendi hakkında bilgi vermezler. Çünkü bilim ve felsefe insanın incelenmesini ve açıklanmasını, inceleyen ve açıklayan sanki insan değilmiş gibi yapmak iddia ve istegindedirler. Bilimin kapsamına giren insan her ne kadar (henüz) bilinmeyen yönleri olsa bile formülü bulunmuş, ölçüm aygıtlarına konuluk edebilecek bir nesnedir. Felsefenin kapsamı içine giren insan da biraz daha renkli, biraz daha melodik de olsa aynı nesnedir. Ama şiir insana kendi içinden bilgi verir. İnsanı insanların dışına çıkabilmiş gibi betimlemez, açıklamaz, gidilecek yolu göstermez. Beşeri bir sestir o, insan sesidir, hemcinslerine seslenir. Bu yüzden şiirin sunduğu bilgi insanların kendi insanlıklarını hissettikleri bir alanda algılanabilen bilgidir; hiçbir ölçüm aygıtının hiçbir sayacın birimleri arasına alınabilir cinsten değildir. Şiir bir bilgi olma vasfını insanın kendini öğrenmek için iştiaak duyması halinde, iyi ve kötü, doğru ve yanlış hakkında kendi deneyimlerinden edindiği yapı içinde bir dayanak aradığı zaman kazanır. Nasıl?

İnsanoğlu anadilini öğrenirken kelimeler ve konuşmalar onun zihnine yalnız anlamlarıyla girmezler; her kelimenin ve hatta her sesin işaret ettiği nesneye veya kavrama bağlı olan yahut olmayan bir rengi, kokusu, tıısı, sertliği, yumuşaklığı, sıcaklığı, soğukluğu ve burada sayamayacağımız, bizim bilemeyeceğimiz birçok özelliği de kelimeyle birlikte insanın zihnine girer. Yada tersi olur,

insanın içinde hazır bulunan bir rengi, kokuyu, ısıyı, her ne ise işte onu bir ses, bir kelime kıskırtır, harekete geçirir. Kelimeyle birlikte insanın zihnine giren “başka”nın mutlaka kelimeye yapışık olması gerekmez. Yani bir “söz” onun öğrenilmesiyle, en çok anılmasıyla ilgili bir durumu, bir ilişkiyi, bir nesneyi zihnimizde uyandırdığı için (sırf bunun için) bir anlama sahip değildir. Sözlerin insanın iç dünyasına girerken, çözümlemeye konu olamayacak bir şeyi de birlikte soktuklarına dikkat edilmelidir. Kelime, çevresinde hem boş, hem de dolu olan bir haleyle birlikte insanın içinde yer tutar. Öte yandan her sesin, sesler kümesinin, anlamı bilinen veya bilinmeyen kelime ve kelime öbeklerinin insanların içinde hazır bulunan bazı boşluk ve doluluklara dokunduklarına da dikkat edilmeli. İnsanlar üzerinde yabancıları oldukları (anlamalarını hiç bilmedikleri) dillerin yaptıkları etki bu nedenle ilgiye değer. Sesler, konuşmalar ve kelimeler insanda onların insanlar arasında ortaklaşa kabul edilen anlamlarından başka bir anlama, bir boyuta sahiptirler. Bu nedenle insan için dil ve en başından beri konuşma, gizli denebilecek, gizemli sayılabilecek bir gerçeklik olma niteliğini taşır. Bu gizem, hem tek tek, her insana, özgüdür, hem de ırkı ve cinsiyeti ne olursa olsun, insanların paylaştıkları bir şeydir. Söz dediğimiz gizemi insanlar tek başlarına ve topluca yaşarlar. Elbet söz şiire özgü bir gizem değildir. Ne var ki düzyazı dili gizemden arıtmaya yönelmiştir. Düzyazı, derece derece hikâyenin, romanın denemenin, bilimin dilidir. Bu kullanımlar içinde düzyazı müphemlikten tamamen arınmış bir dil olmaya yönelmiştir. Şiir insanın ve insanlığın sahici dili olduğu için ifade ettiği çeşitlilikten çekinmez. Dilin çok anlamlılığı gerçek olduğu için şiir gerçeğe sahip çıkar. Şiir için insan dilinin önemi yalnızca bu çağrışım özelliğiyle değildir. İnsanın bir de konuşmaya ve dile bizatihi kendi varlıkları dolayısıyla yüklediği bazı nitelikler vardır.

İnsanoğlu dil yoluyla hayatîyetini kazandığının, insan olarak varlığını dil yoluyla sürdürebildiğinin bilincine varsın ya da varmasın kullandığı dile karşı bir sıcaklık duyar. Kelimelerin, çağrıştırdığı tatlardan öte, işaret ettikleri anlamlardan öte insan hayatında bir yeri vardır. Sözler, yalnızca mevcut oldukları için insanın içinde bir güven duygusu üretmişlerdir. Konuşma dilinde ve edebiyatta kelimeler yaptıkları çağrışım ve ilettikleri haberlerle büyük bir yer tutarlar; şiirde ise hem çağrışım, hem haber iletme görevi yüklendikleri halde bir de sırf kelime oldukları için önem kazanırlar. Yani, sözler, söz dizileri insanların bebekliklerinden beri çok kendilerine has bir şeyler geliştirdikleri güvenlik alanını pekiştirirler. İnsan mısralarda, şiirlerde hiç kimsenin elinden alamayacağı bir “yurt” bulur. Böyle bir yurdu olmasından güven duyar.

Hayvan için çığlık, mırıltı, haykırış, homurtu, inleme neyse insan için de şiir odur. İçinde bir parça “message” bulunur ama asıl işleyişini sesi çıkaranın necins bir mahlûk olduğunu hemcinsine ve mümkünse yabancı türlere göstermekliğıyle yerine getirir.

7.

Bale ayakların şiiridir, diye bir söz duyarsınız. Biri kalkar, yirminci yüzyılın şiirinin sosyoloji olduğunu söyler, reklâmlardan iyi şiir olmaz deyiverir. Öteden beri devrim önderlerine, halk kahramanlarına, bilginlere, kâşiflere, mucitlere tek mısra yazmadıkları halde şairlik yakıştırıl原因miştir. Bir romanın şiirsel bir dille yazıldığı işitmediğimiz bir söz değildir. Hatta şairler de şiiri şiir dışı ürünler, verimlerle rahatça eş tutmuşlar: “Les Misérables sont un vrai poème,” demiş Rimbaud . Lawrence Durrell, “science is the poetry of intellect,” demiş. Şiirsel bir söylev, şiirsel bir mimariyle karşılaştığını söyleyen insan sayısı bir haylidir. İnsanlar yüce saydıkları, kendilerini kaptırdıkları, çok etkilendikleri ya da en çok benimsedikleri birçok davranış, birçok durum ve birçok nesne ile şiir arasında bir yakınlık kurmayı sevmişler. Bence şiiri insanın öteki ürünleri içinde eritmek yanlış. Yanlış, ama yersiz değil. Böylesi yakıştırmaları, benzetmeleri yapanlar “münasebetsizliklerinden” ötürü yapmıyorlar; gerçek ile söyledikleri arasında bir “münasebet” var. Şiirin temel özelliğine, ırasına dayanarak insanlar şiir dışındaki insan etkinliklerinde de şiir buluyorlar. Ama onun şiir olmadığını açıklıkla bildiklerinden olsa gerek “şiirsel” diye bir şey uyduruyorlar.

Şiir denilen insan etkinliği (ki bu etkinlik sözlü dilin sabit bir biçim almasıyla dışa vurur, algılanabilir duruma ge-

lır) beşeri olanı (yani insanoğluna ait olanı, değer yargılarının yükü binmesin diye insani, *humane* demedim; daha tarafsız bir deyim seçtim: Beşeri, *human*) merkez kabul ederek halka halka dünyaya yayılan bir etkinliktir. Şiirin nesneler dünyasındaki çok renkli, çok biçimli yüzünün merkezinde 'beşeri olan' bulunur. Dolayısıyla beşeri olanın soyut ifadesinin yoğunca gerekli olduğu her yerde şiir kelimesi insanların yardımına koşmuştur. Bir anlatım kolaylığı bulmak için insanların başvurduğu bir hile. Şiirin ırasındaki gücü başka üstünlükleri vurgulamak için kullanıyorlar. Bence şiiri herşeye bulaştırmak, her şeyi de şiire batırmak doğru değil. Böyle bir tutumu benimseyecek olursak hem şiiri sanki hiçbir belirgin vasfı yokmuş gibi kimliksizleştiririz, hem de şiirin belirgin vasıflarını yalnızca biçim özellikleri düzeyine indirmiş oluruz, yani şiir dilin süslü bir durumu olur sadece.

Şiir ancak kendi onuruna sahip çıkarak bize kadar gelirse şiirdir. Başka bir etkinlik içinde şiir aramak fanteziden öte anlam taşımaz. Eğer bilimde, felsefede, diğer sanatlarda, siyasette, gündelik hayatta "şiir" olan bölgeler varsa söylenen veya yazılan şiire ne gerek var? Şair kim?

Bu mesleği açıklığa kavuşturmak için ilgi çekeceğini umduğum bir karşılaştırma yapmak istiyorum: Siyasi İktisat (*économie politique*) diye adlandırılan disiplin içinde beliren bir düşünce ayrılığı yahut yaklaşım farklılığı dolayısıyla "şiirsel olan"ı vurgulamaya çalışacağım.

Rosa Luxembourg ve Mao Zedung sosyalist toplumun alacağı şekil konusunda temelden bir yaklaşım farklılığına sahiptir. Birininki son derece vurucu, şaşırtıcı hatta yürek kabartıcı olduğu halde, ötekini anlayışı makûl, denetime alınmış bir zihnin uzantısıdır. Bu iki anlayıştan *poétique* olan şair olmayana ait olduğu halde, şair olan daha *prosaïque* görüşün sahibidir.

"Kapitalizmin anarşik ekonomisi, yerini emekçi toplumun tümü tarafından bilinçle örgütlenen ve yöne-

tilen planlı bir ekonomiye bıraktığı anda,” diyor Rosa Luxembourg, “ekonomi politik bilim olarak rolünü tamamlamış olur. Çağdaş işçi sınıfının zaferi ve sosyalizmin gerçekleşmesi, öyleyse, ekonomi politiğin bilim olarak sonu demektir.” Bu görüş günümüzdeki iktisatçılar tarafından yanlış kabul edilmekle kalmıyor, safça bulunup küçümseniyor da. Neden? Çünkü sosyalizmin gelmesiyle birlikte ekonomi politiğin ortadan kalkacağını söyleyebilmesi için insanın bilimsel serinkanlılığını kaybetmesi, kendi varlığını, iradesi ve dış dünyanın varlığıyla hercümerc etmesi gerekir. Bu, daha çok şaire yakışan bir tavidir.

Nitekim, Rosa Luxembourg candarma dipçiğiyle kafası parçalanarak ölmesi de dahil olmak üzere bir çok şairin heves edeceği bir hareketli hayat yaşamış, eğer benim bildiğim şiir dışında bir şiir varsa, işte o şiiri göze batır bir inatçılıkla yaşamıştır. Duyarlı bir yüreğe sahip olduğunu anladığımız hapishane mektupları arasına giren Goethe’nin mısraları da beğenisindeki inceliği işaret etmesi bakımından ilgiye değer.

Rosa Luxembourg’un siyasi iktisat alanındaki şairane görüşlerine zıt görüşler doğrudan doğruya bir şair olan Mao Zedung’dan geliyor: “Sosyalist toplumda çelişmelerin devam edeceğini kabul etmek istemeyenler çoktur (...) Anlamıyorlar ki, sosyalist toplum ancak çelişkiler karşısında doğru bir tavır almaya ve bunları çözmeye dayanan bu aralıksız süreç sayesinde gittikçe daha birleşik ve daha güçlü duruma gelir (...) Sosyalist toplumda esas çelişmeler yine üretim ilişkileri ile üretim güçleri ve üstyapı ile temel arasındaki çelişmeler olmaya devam eder (...) Çelişkiler boyuna ortaya çıkar ve boyuna çözülür — Ve eşyanın gelişmesi diyalektik kanunu işte budur.”

İşte bir yanda genç, hayalperest, pervasız, dünya cennetinin kapılarını zorla açmaya hazır Avrupalı’nın şiirsel yaklaşımı, bir yanda da güngörmüş, kolay aldanmayan,

temkinli, yeryüzünde sahip olunacak imkânların sınırlılığın-
dan gizli bir bilinçle haberli Asyalı'nın bilgece yaklaşımı.
Mao'nun görüşü derin belki ama atılımcı değil. Luxembo-
urg'un görüşü ise safdil ama şairane bir parlaklıkta.

Sözü nereye getireceğimi biliyorsunuz: Mao Zedung
şairdir. Ne eğitimi, ne yürüttüğü siyasi mücadele şiire
yakışmadığı halde şairdir. Üstelik yazdığı şiirler yürüttüğü
devrimci mücadeleyle, Çin ruhunu tazeleyen düşünceleriyle
zıtlasma halindedir. Buna karşılık Rosa Luxembourg her
çırpınışında, her söylevinde biraz şiir saklı olsa bile gerçek
şiir dünyasının dışındadır.

Şiiri de şiirsel olanı da doğrudan doğruya şiirin içinde,
onun maddi çerçevesi içinde aramalıyız.

8.

Günümüz aydınları — yani şiir okuma eylemine gireceği umulan kümedeki insanların çoğunluğu — siyasetin, bilim kurumlarının baskısı altındadır. Anladığım kadarıyla da böyle baskılara hepsi eyvallah etmişlerdir. Sineye çektikleri bu baskılar yüzünden aydınlar — hiç olmazsa düşünme yeteneklerini muhafaza edenleri — ideolojileri el üstünde tutmak, *çağın gerektirdiği* hurafeleri savunmak zorunda kalıyorlar.

Bu insanların şiir okumaları, okuduklarını siyasetin söz dağarcığına, bilimsel hurafelerin kuru mantığına, tercüme etmekten ibaret. Böylece şiirle azdırılmış bir ideoloji, ideolojiyle yere çalınmış bir şiir özentisi kaplıyor zihinleri. Bu yozlaşmanın tek nedeni şiir okumaya gireceği beklenen kişinin kafasındaki siyaset kalıplarının, soyut inanç kalıplarının müdahaleciliğidir. Bu donuk hayaller, şiirin devingen gerçeğini karartırlar.

Başka bir şey daha var: O da bazı şairlerin kendilerini siyasi doğruları, inanç soyutlamalarını savunabileceklerine inandırmış olmalarıdır. Ama ideolojik doğrular her zaman şiirin taşıdığı canlı işaretten daha aşağı düzeydedir. Şair başkasından öğrendiği doğruları savunmaya kalktı mı, ya o doğruların darlığında tıkanacak, * ya da şiirin vereceği asıl şey neyse onu feda edecektir.

(*) "(...) matters that are beyond doubt are, in a sense, dead: they do not constitute a challenge to the living"

(Schumacher)

9.

Şiirler, bir dünya görüşünün kaynak metinleri değildir. Hangi metnin bir dünya görüşünün kaynağı olduğunu söylerseniz, o metnin artık şiir olmadığını söylemiş olursunuz. Biz bir şiiri herhangi bir dünya görüşü sahibi olmak, ya da bir dünya görüşü içinde haklı delillerle kendimizi beslemek için okumayız. Bu yüzden de şiirin iyi ya da kötü oluşu o şiirde yer alan yargıların doğru veya yanlış kabul edilmesiyle ilgili değildir .Eğer benimsediğimiz düşünceler, sahip olduğumuz değer yargıları dolayısıyla şiir okuyacaksak vakit kaybetmiş olacağız. Hiçbir şiir bize bir dünya görüşünün ana metinleri kadar açık ve doyurucu malzeme sunamaz. Çünkü hiçbir şiir bir düşünceyi dile getirmede düzyazının sağlamlığını kazanamaz.

Benimsediği düşüncelerin şiirlerde “terennüm” edilmesini özleyen insan ne zavallıdır! Düşüncelerinin anlatım imkânını şiirlerin çerçevesine sığdırmak, yahut şiirlerde düşüncelerini seyretmek çaresizliğine düşmüştür. Peki, ya şairlerin kendilerini birer “icra sanatçısı”, birer “muganni” saymalarına ne demeli?

10.

Cesar Vallejo'nun bir şiiri:

UMUTTAN SÖZ ETMEK İSTİYORUM

Bu acıyı Cesar Vallejo olarak çekmiyorum. Şu anda ne sanatçı, ne bir insan, hatta ne de bir canlı varlık olarak acı çekmiyorum. Bu acıyı bir Katolik, bir Muhammedi yahut dinsiz olarak çekmiyorum. Yalnızca acı çekiyorum bugün. Adım Cesar Vallejo olmasaydı da çekecektim bu acıyı. Sanatçı olmasaydım aynı acıyı duyacaktım yine. İnsan da olmasaydım, hatta canlı varlık da, böylesine çekecekti acıyı. Katolik de olmasam, tanrıtanımaz da olmasam, Muhammedi de olmasam yine acı içinde olacaktım. Bugün en dipten başlayarak acı çekiyorum. Yalnızca acı çekiyorum bugün.

Açıklamasız bir acı içindeyim şu anda. Öyle derin ki acım bir sebebe bağlanamaz, sebepsiz de olamaz. Sebep ne olsun ki? Ona sebep olabilecek önemdeki şey nerde? Hiç bir şey sebebi değil, hiçbir şey ona sebep olacak güçte değil. Bu acıdan doğan şey ne işe yarar? Benim acım bir tuhaf kuşların kuzey ve güney rüzgârlarından döllenip saldıkları tarafsız yumurtalardandır. Sevdiğim kız ölseydi, acım çektiğim acı olmakta devam ederdi. Boynumu kesselerdi usturayla, ben yine şimdi duyduğum acıyı duyardım. Bu hayatta değil bir başka hayatta olsaydım, çekeceğim bundan başka bir acı

olmazdı. Bugün en yücelerden başlayarak acı çekiyorum. Yalnızca acı çekiyorum bugün.

Açların acısına bakıyorum da benimkinden nasıl da uzakta görüyorum onu. Açlıktan ölecek olsam, bir ot olsun biterdi mezarımdan .Aynı şey âşıklar için de öyledir. Âşığın kanı, hangi kaynaktan ve ne yöne aktığı belli olmayan benim kanım yanında nedir ki?

Şimdiye dek evrendeki her şeyin kaçınılmaz olarak baba-oğul bağlantısı içinde olduklarını düşünürdüm. Oysa bugün işte bakın ne babadır benim acım ne oğul. Batan gün olmaya tümseği yok, fazlasıyla sinesi var doğan gün olmak için, ve loş bir yere konacak olsa hiç ışık salmayacak, aydınlık bir yere koysan gölgesi olmaz. Bugün acı çekiyorum, olsun ne olacaksa. Bugün acı çekiyorum yalnızca.

11.

Tanpınar'ın mısrayı anlatabilmek için kullandığı kelime şiirin tümünü anlatmak için de kullanılmalı: Köpük. Ama o, deniz köpüğü diyor mısra için. "Deniz köpüğünü dalgaların ucundan toplamaya kalkınız, avucunuzda birkaç damla tuzlu su kalır," gibi şeyler söylüyor.

Şiir de köpük cinsi bir şeydir doğrusu. Bir hareket, bir çalkantı, bir ameliyenin bulunduğu yerden çıkar. Koşan atların, kuduz hayvanların, saralı insanların ağzında, dalgaların çarptığı, çağılayanların düştüğü yerde köpük olur. Bir de maden eritilen potalarda rastlarsınız köpüğe. Madenlerin erimesi, ırmakların akması, atların koşmasıdır esas olan. Köpük bazan bir belirti, ama her zaman bir artıktır. Köpük gider, geriye onun belirmesini gerektiren iş kalır. Şiir de bütün öteki sanatlar gibi asıl hareketin kendisine özgü dışa vuruşudur. Bir tamamlama, bir kaçınılmaz fazlalık ,yerini bulamamış insanlığın çalkantısından doğmuş bir köpüktür.

Bana kalırsa en doğru sözü Picasso söylemiş bu alanda: "Sanat hakikat değildir, sanat bize hakikati anlamayı öğreten bir yalandır."

12.

Gelenekçilik ve ilericilik: Aynı eğilimin iki yüzü bunlar. Bakmayın gelenekçilerin ve ilericilerin birbirleriyle didiştiklerine, dövüşlerini bile aynı şeyi savunarak yaparlar. Bir kısmı, geçmişten getirilen değer ve kurumların gerekliliği üzerinde ısrar ederken, karşı taraf gelecekte elde edilecek kurum ve değerlerin övgüsünü yapıyor. Doğrusu, her biri kendi savunduğu yanı ayakta tutabilmek için karşı çıktığı cephenin görüşlerine muhtaç. Geleceğe doğru bir zincirin devam ettirilmesi için geçmişten uzatılan halkaların sağlam tutulması gerek, geçmişin halkalarının sağ ve esen tutulması da zincire yeni halkaların eklenmesini kaçınılmaz kılar. Bu iki taraftan biri için çarpışan öteki tarafa mühimmat sağlamak zorundadır. Gelenekçiler de, ilericiler de kendi savaşlarını yürütebilmek için zihnin kalıplarına, metafizik temellere, varsayımlarla yüklü bir tanıtlama mekanizmasına bağlı, bağımlıdırlar.

Şiir okumak isteyen kimse gelenekçiliğin ve ilericiliğin entellektüel yükünü bir yana bırakmadıkça giriştiği işin altından kalkamayacaktır. Şiirin ne gelenekle, ne de beklenen hayatla başı hoş değildir. Geçmiş ve gelecek şiir için (ve içinde) yabancılaştırıcı öğelerdir. Şiir okumanın hasadı ancak bilinmeyen eski ile tanışılmamış yeni arasında toplanır. Şiir okumak, ancak "şimdi"nin olağanüstü vuruculuğu, tadılan somut yaşama anının tazeliği ve

uyarıcılığı ile doğru çizgiye oturur.

Gelenekçilik yoluyla olsun, ilericilik yoluyla olsun bir “tevâli”ye teslim olmuş kafalar şiirin gerçekliğine ulaşamaz. İçinde bulunulan “müthiş zaman parçası”nın önemini bir önceki veya bir sonraki zamanla değiştirme yanlısı kimseler yaşamadaki uyanıklığı terketmiş, şimdiki zamanı gölgede bırakıp kendilerini uyuşturmuş kimselerdir.

Şiir okumak gelenekçinin gereksindiği bir olay değildir, çünkü şiir okumakla zihnimizde geçmişe ait bir kurumu veya geçmişin değer ölçülerinden birini yerli yerine oturtmuş, gelenekçi tutumumuzu haklılaştırmış olmayız. Tam tersine şiir geçmişe dair imalarında bizim o güne kadar hesaba katmadığımız bir boyut getirerek kalıplaşmış ölçüleri sarsar. Zaten şiir, şiir vasfını kazanabilmek için geride kalmış olan bir hayat parçasını deşmek, teşrih etmek, bize bilincine varmadığımız bir yanını işaret etmek zorundadır.

Yine, şiir okumak ilericinin de gereksinimi dışında kalacaktır. Çünkü şiir hiçbir zaman atılacak yeni bir adımın basamağı olamaz. Bu sağlamlıktan yoksundur. Peki, şiir bize geleceğin ulaşmaya değer bir yanını ya da doğrudan doğruya geleceğin el uzatmaya değer olduğunu söyleyemez mi? Evet, ama dikkat edin, bu durumda, gelecek şimdiki zamanın bizinin bir parçasıdır. Nitekim şiirde geçmiş de önceye ait bir kategori olmaktan çıkar.

Bütün bunları söylemekle gelenekçi ve ilerici olarak tanınan şairlerin gerçekte şair olmadıklarını, onların izleyicisi olup da gelenekçi ve ilerici eğilimler besleyen insanların gerçekte hiçbir zaman şiir okumadıkları yargılarına varmak istiyor değilim. Sadece şunu söylüyorum: İdeolojik konumu ne olursa olsun bir şair gerçek parıltıyı ancak gelenekçiliğe ve ilericiliğe musallat olan “tevâli” zincirini kırdığı, hazır düşünme kalıplarını parçaladığı zaman ele geçirebilir. Şiir okuyanlar da eğer şiir yoluyla herhangi bir şey sağlama durumuna geçerlerse, bunu ancak

hazırda bulundurdıkları anlayışlarının dışına çıkarak başarabilirler.

Hiç akıldan çıkarılmaması gereken doğru şudur ki şiir konusunda genellemeler düzeyinde kalan her açıklama noksanıdır. Şiirden (ve belki de bütün sanatlardan) söz ederken konulan, konulmaya çalışan kurallar her somut durumda sarsılabilir. Her şairin belirgin bir dünyası, her şiirin oturmuş, belirgin bir maddesi vardır. Eğer şiir üzerine konuşulacaksa genel sözlerin, her özel durumda yeniden gözden geçirilmesi, en azından o özel durum uğrunadaha da derinleştirilmesi kaydıyla konuşulmalıdır.

13.

Şimdi'nin zenginliği demek olan şiir bir kolunu geriye, (yaşanılmışlığın derinliğine) öteki kolunu ileriye (bilinmezin ipuçlarına) uzatmış olarak vardır. Şairin yaptığı bir yandan kendi macerasının bütün sınırlarına yüklenip oradan bütün insanların öz macerasını tahrik edecek güçte işaretler çekip çıkarmak, bir yandan da kavrama gücünün sınırlarından insanlara bazı işaretler getirmektir.

İmgelem, tanıdığımız biçimlerden yapılmış bir yeni resim; bildiğimiz seslerin söylediği yeni bir şarkı; aşına olduğumuz yargılardan çıkan, yabancısı olduğumuz bir sonuçtur. İmgelem bize ulaştığı zaman hem yaşadığımız bir anın sıcaklığını, hem de farklı bir şeyle karşılaşmış olmanın serinliğini duyarız. Hemen belirtmek gerekir ki şiirin dili soğuk olmaktan çok sıcak olmaya yatkındır, yani şiir onaylamanın güvenilir havasını, yeni bir kanıtlama alanına girmenin ürpertisinden daha çok taşır.

14.

İngelem şiirde kelimenin, kelimelerin kendi başlarına ve öteki kelimelerle olan bağlantıları içinde kazandıkları kuvvettir. Şiirde kelimenin önemini yadsımaya kimse kalkışmamıştır ama bazen kelimenin şiirdeki birim olduğu savunulmuştur. Resim için renk, musiki için tını ne ise, şiir için de kelime odur, denilmiştir. Renkle resmin bağlantısını, musiki ile sesin veya tınının bağlantısını belirtebilmeye gücüm yetmez, ama rengin ve tınının resim ve musikide tuttukları yerin, kelimenin şiirde tuttuğu yerle aynı yahut eşdeğerde olduklarını sanmıyorum. Renk de, ses de sınırlı öğelerdir. Prusya mavisi, bu rengi tanıyan herkesin üzerinde ittifak kurabileceği sınırlılıkta algılanan bir renktir. Bir de “prusya mavisi” sözünü düşünün, iki insanı olsun bu sözün anlamı üzerinde uzlaşmaya, anlaşmaya vardırabilecek misiniz?

Resim ve musiki sanat olabilmek için kullandıkları araçların sınırlılığı içinde kalmak zorundadırlar ve esasen bu araçların (birimlerin) olanaklarını kullanabilmek için sanat olma özelliğini taşırlar. Şiirde kelimedenden vazgeçilemez ama şiir kelime sanatı değildir. Şiir dil aracılığıyla dilin anlatım olanaklarının aşılmasıdır, yani kendini oluşturan öğelerin üstünde varlık kazanan, insana “imkân” tanıyan bir şey. Kelime, sınırlı bir birim değildir. Renk, çizgi, ses gibi ölçüye gelmez. Bir anlamda kelime insandır ve insanın içine, dışına

ve bütün yönleri sonsuz genişlemesidir. Şiir kelimesinin bir belirti olmasının ötesinde başlayan bir şeydir.

Renkleri sıcak ve soğuk sesleri tiz ve pes diye ayırmak ve her birine birer simgesel değer yüklemek mümkündür. Renklerin ve seslerin gerçekten, insan için simgesel değerleri vardır. Bu da onlara insanda bıraktıkları etki bakımından bir başka sınır koyar. Oysa kelime ortaya çıkışını zaten bir simge olmaya borçludur. Dil başka bir şeyin yerini tutmak üzere vardır. Ama dilin bir başka şeyin yerini tutma özelliği düzyazı için geçerlidir. Kelime düzyazıda kendisi değil, bir başka şeyin simgesidir, onu göstermek için vardır. Oysa şiir dilin bizatihi bir varlık kazanması suretiyle bize bir gerçekliği getiren bir kuruluştur. Bu anlamda şiirin bütünüyle bir başka şeyin simgesi olması da gerekmez. Simyacılığın, psikanilizin, Marxsızmin, mitolojinin, tarihin imalarıyla anlam kazanan, yani onların simgesel değerleriyle bir varlık olan şiir, simgeler yerli yerine oturduktan sonra belki şiir olmaktan çıkacaktır. Şiir, bizim neyi simgelediğini bilmeden de hayatımız içinde anlamlandırabildiğimiz, neyi simgelediğini bildiğimiz zaman da anlamlı oluşundan birşey kaybetmeyen metindir.

Bir mısra işittiğimiz zaman, bir şiiri okuduğumuzda yahut, oradaki bir yargı, bir betimleme, bir sıralanış, bir kesinti ya da ne olduğunu bilemediğimiz bir şey bizde bir onama duygusu yaratır. Biz bu onamaya kelimeleri ayrıştırmaksızın, dilbilimsel hiçbir çözümlemeye başvurmaksızın sahip oluruz. Şiir bizde bir şeyle mutabakat kurmuş, insan vasıflarımızdan birine tetabuk etmiştir. Daha da ötede “bizim” olmuş ve belki “biz” olmuştur. İşte şiirin içkinliği bu noktada belirginleşir. Bununla birlikte, okuduğumuz mısra, işittiğimiz şiir kullanılan dile bağlı bir gerçeklik olmakla kalmaz; kelimesinin dışına çıkar ve bizi kendi dışımızdaki bir somutluğa yerleştirir. Artık dil olmayan bir gerçekliğe intibak etmek üzere “öznelliğimiz-

den" ayrılırız. Kelime kendisinden çıkar ve biz de kendimizdeki kelimeden çıkarız. Kelime kendi anlamının çevresindeki haleden ötürü bir yere sahiptir, kelimenin yanı ve yöresi vardır, bizim yanımız ve yöremiz vardır: Kâinattayızdır, kâinat içinde bir yer tutmaktayızdır. İşte şiirin aşkın vasfı da böylece belirginleşir.

İmgelem içkin ve aşkın nitelikleri aynı anda bünyesinde barındırır.

15.

Düzyazı ile şiir arasındaki fark çeşitli zamanlarda birçok kimse belirgin kılmaya çabalamıştır. Böylesi açıklamalar içinde gerçekten inandırıcı olanlar da vardır, yalnızca yazarın durumunu kurtarmaya yarayanlar da. Şiir okuma çabamız içinde düzyazı ile şiir arasındaki farkı dikkatlice gözönünde bulundurmamız gereklidir. Belki bu ençok şiir ile manzume arasındaki fark üzerinde de durmamız demek olacaktır. Yani önce şiirin ayırıcı vasfının vczin, kafiye, mısra düzeni, musiki gibi biçime bağlı bir öge olmadığını bilmemiz iyi olur. Ama, “De la musique avant toute chose,” demiş Verlaine, diyeceksiniz. Ne demek istediğini gerçek anlamıyla kavrayıncaya kadar inanmayın bu şairin sözüne. Musiki ve onu mümkün kılan bütün sanatlı sözler şiirin belkemiğini teşkil etseydi, tıkanık, ayrıntılardan kurulu Divan edebiyatını şiir için vazgeçilmez saymamız gerekirdi.

Sanatlı sözlerin musiki dışında kalan özellikleri yani bir şiirde ne denilmek istendiğinin ancak belli bir kültürün (veya şairin bizzat kendisinin) kendine özgü ve batını (*tésotérique*) işaretleri yoluyla anlaşılıyor olması şiiri düzyazıdan ayırıyorsa, bu da saçma. Kapalı ifadeler şiir, açık anlatımlı metinler düzyazıdır gibi bir anlam çıkar bundan.

Şiir ayırıcı vasfını dilin yapısını bozan değişikliklerden

(déformation syntaxique) alır dememiz de mümkün değil. Çünkü bu değiştirmeler dünya şiirinin yeni tecrübeleridir, olmasa bile şiir bir dil çarpıklığından ibaretse, düzyazıdan ayrılmış, ya da onunla karışmış ne önemi var?

Akıldan çıkarılmaması gereken şey şu bence: Şiir yalnız düzyazıya değil, başka hiçbir sanata, hiçbir biçime, hiçbir eyleme dönüştürülemeyen bir anlatım aracıdır. Müzikisinin elinden alınmasıyla, imalarının açıklığa kavuşmasıyla, düzgün bir sözdizimine ulaşınakla düzyazıda ifadesini bulan metin şiir olmasa gerektir. Şiir başka anlatım yollarıyla varılamayan bir beşeri alanın sanatıdır. Düzyazıdan beklenen hiçbir görev şiire yüklenemez. Dil birinde ne ise, ötekinde o değildir.

16.

Genellikle, bütün edebiyat yapıtlarında gündelik dilin yapısından uzaklaşılır. Ama şiirde başka edebiyat eserleri için aradığımız mantık örgüsünü de bulamayabiliriz. Hatta, çoğunca şiir bizi kuralları konulmuş mantık alanından uzakça bir alanda yakaladığı zaman gerçek etkisini gösterebilir.

Şiir dışındaki edebiyat ürünleri ortaya çıkmış bulunan metni aşan bir haberi iletmeyi de amaçları arasına soktukları için kuralları konulan mantık yapısına bağlı kalmak zorundadırlar. Bir hikâyenin, bir romanın ilettiği haber bir başka biçimde de ortaya konulabilir. Bu yüzden de bir hikâye, bir roman zaman zaman özetlenebilir, bölümlere ayrılabilir veya en azından metni hep gözönünde tutmaksızın hakkında konuşulabilir. Oysa şiirde belli ve özgün mantık öylesine billurlaşmıştır ki metnin kendisi ancak bir şeydir, başka bir biçim içinde varlığını sürdüremez, başka kelimelerin bileşimine tercüme edilemez.

Şiirde geçerli olan mantık ancak şiir okurden ne olduğu bilinebilen bir zihin durumudur. Şiire özgü mantık düzeyini *belki bir kereye mahsus* olmak üzere ve *yalnızca bir şeyi* kavrayabilelim, kendimize maledelim diye kurabiliyoruz. Şiir mantığının genel-geçer kuralları yok, yürünecek yolu biz kendimiz bulup çıkarıyoruz. Çünkü biz şiiri onun esrarını kendi esrarımızla kaynaştırabilme çabasıyla okuyoruz.

Şiirde her şey doğrudur. Daha açıkçası, şiir henüz bizim mantık yapılarıyla yüz yüze gelmeden önce edindiğimiz düşünme ve algılama, hatta tat alma yetimizin iş gördüğü dönemimize ait bir bölgemizden girip bize bazı şeyleri açıklar, öğretir.

17.

Ne kadar özgün nitelikler taşısa da şiir, sanatlardan bir sanattır ve öteki bütün sanatların ortaklaşa sahip oldukları bir özellikle de insan hayatında önem taşır. Sözle, sesle, görüntüyle, renkle, hacımla hangi araçlarla ortaya konulursa konulsun sanat eserlerinin insan zihnine, insan ruhuna katkısı bazı şeyleri doğrudan kavramaya yardımcı oluşlarından doğar. Doğrudan kavrayış, kuralları bilinen anlama ve akıl yürütme yollarının ötesinde bir "edinme" yoludur. Sanat dışındaki düşünme alanlarında, zihin çabalarında herhangi bir şeyi kavramak için adım adım bazı bağlantıların, ilişkilerin evrelerinden geçilir, öğeler arasındaki ilgi dolayısıyla bir "doğru" kavranılır. Sanat ise adım adım kavranabilen, açıklamalar yoluyla yaklaşılabilen bir "doğru" sunmaz insanlara. Bütün ince işlere, yıllar süren sanat çalışmalarına rağmen sanat temas edildiği anda ortaya çıkan ve hiçbir zaman bazı araçlar gerektirmeyen bir etki ile insan hayatında yer eder. Bu etkinin gelip geçici olduğu da söylenemez. Tam tersine sanat doğrudan etkisini insanın tinsel bütününde uzun zaman devam ettirir. Belki bu etkinin bir gerekçeye sahip olmayışı, o gerekçenin kaldırılamayışı sürekliliğini de sağlamaktadır. Şüphe yok ki birçok sanat eserine yaklaşılabilmek için bazı ön hazırlıklar, bilgiler, hatta zihin idmanları gerekir. Ama bu gereklilik sanatın hissedilebilir olması için bir güvence sağlamaz. Sanata

yaklaşmak her zaman “doğrudan doğruya”dır ve bu özelliği ile insanların daha zengin bir zihin yapısına açılmalarını destekler.

18.

İnsanların bir şiir dünyasına yönelmeleri onların öznel, kendilerinden başka bir kural koyucunun bulunmadığı özel bir dünya özlemi içinde oluşlarından değildir. Çok sözü edilen “hayal âlemi” işte bu öznel dünyadır ki onun ilk sıradaki düşmanı şairlerdir. Şairler her nasılsa genel anlayışın maddi-manevi diye ayırdığı, gerçek-düş diye ikiye böldüğü ‘*hayat*’ın parçalanmazlığını anlamış veya *analytique* bir kafanın yapacağı çözümlemeleri anlayamamış insanlardır.

Şiir kelimelerin güç verdiği bir gerçekliğin canlanıp, renklenip boyutlanmasını sağlarken gerçeklik olarak yaşayan birçok olguyu da durgunlaştırıp soldurur ve boyutsuz kılar. “Hayal âlemi” keyfi yönlendirmelerin, denetimsiz atılımların, öncüllerin mahkûmiyeti altındaki biçimsel dünyadır. Şiir dünyası ise gerçekliği *bütün* deneyimlerde arayan, insana var olanı bütün sarsıcılığıyla gösteren, muhteva ile görünüm çakışması suretiyle belirginleşen bir dünyadır. Bu anlamda şiir her zaman uyarıcı, uyandırıcı bir etki yapar. Şiir kuramların despotluğuna da, hayallerin kofluğuna da ayak uyduramaz. İnsanlar, ego’nun mutlaklığı, düşüncelerin dünyayı biçimlendirmesi, üretim süreci, tarihin akışı gibi hayalleri seçtikleri zaman şiirden uzaklaşırlar. Şiirle aralarına ‘hayal âlemi’ girer. Eğer şiir onları uyandırmamışsa, hayalleri

içinde kaybolup gideceklerdir.

Şairler sık sık ideolojilerin efsunlu etkisinden yararlanıp insanlar arasında imtiyazlı bir yer tutmak isteğine kapılabilirler. Bu durumlarda şairler eserlerine insanların hayal dünyalarını onaylayacak işaretler koyarlar. Zaten hayalin büyüündeki insanlar da bu işaretlerle kendi öznel dünyalarını kaynaştırıp, böylece bir haklılık alanı kazanıp kendi hayal âlemlerinin gerektirdiği davranışları gösterme rahatlığı elde ederler. Şairler, hayal âleminin en büyük düşmanı oldukları halde, insanları (ve en başta kendilerini) uyanık kılınayı amaçladıkları halde hayal dünyasını onaylamak gibi bir havaya girebilirler. Bu da onların temel zaafıdır. Bu zaaftan korunmaları da (hele çağımızda) oldukça zordur.

Şiirin önemi hiçbir zaman yapısında yer alan bazı işaretlerden doğmaz. Şiirin önemi bir deneyimin (*experience*) doğrudan doğruya kendisi oluşundandır. Elbet bu deneyim birçok başka deneyimden izler taşır ve insanı yeni deneyimlere hazırlar, ama o anda var olanla insanı mutabık kılar. Bu anlamda somutluğun kendisidir şiir ve insanı yerin, göğün, bitkilerin, hayvanların, öteki insanların arasında bir yere yerleştirir. Orada olduğunu söylemekte, orada olduğuna ikna etmekte ısrar eder.

19.

Başlangıcından beri şiir başkaldıranların, baskıya, zorbalığa karşı koyanların sesidir. Haksızlığa uğrayanların bir haykırışıdır şiir. Bu yargılara iki yönden itiraz gelebilir. Önce şiir okuyucularının, şiiri önemli sayanların sayıca hep az oldukları, küçük bir azınlık teşkil ettikleri, oysa haksızlığa uğrayanların şiirle içli-dışlı olanlara kıyaslanamayacak kadar çok sayıda olduğu öne sürülerek baskıya karşı koyanların sesi olma vasfının şiire ancak temsili mahiyette yakıştırılabileceğisöylenebilir. Halbuki bu düşünceler yanlış-
tır. Bir kere haksızlığa uğrayanlar çok sayıda değil, az sayıdadır. İnsanların çoğu görünüşte kendi karşılarında yer alanlarla işbirliği halindedirler. Kaldı ki insanların çoğu uğradıkları neyse ona "müstehak"tırlar. Doğru karşısında duyarlı olan, haklı olanın yerine getirilmesi için titizlik gösteren insanlar her zaman azınlıktadır. İnsanlar arasında üstün bazı değerlerin, bazı güzelliklerin, ortalama duyguların üstündeki bazı tatların peşinde olanlar aramakla bulunacak kadar azdır. Baskıya, zorbalığa karşı koymak bu az sayıdaki insanların işi olsa gerek. Doğrusu bu başkaldıranlar şiirin gerektirdiği içtenliğe ulaşabilirler.

Şiirin başkaldıranların sesi olduğu yargısına bir başka itiraz da şiirin sunduğu gerçeklikte yeryüzünde yürürlükte olan gerçeklik arasında bir mesafe bulunabileceği, daha açıkçası insanın pek "ince" yanına seslenen bu sanatın dün-

yanın “katı” zorluklarıyla başedemeyeceği, başkaldırı yükünün şiirin omuzlarına çok ağır geleceği biçiminde sunulabilir. Bu itiraza cevap verirken şiirin bizatihi bir “kılıç” olmadığı hususunu hatırlatmak isterim. Şiirin yapısı zaten bir eylem kılavuzu olmasına engeldir, eğer başkaldıranların sesi olmak bir hareketin sözcülüğünü üstlenmekse o hareketin niçin böylesine “dilsiz” bir sözcü seçtiğine şaşılabilir.

Şiir başkaldıranların, haksızlığa uğrayanların sesidir, evet; çünkü şiir çoğunluğun kabullerindeki hapishaneyi, herkesin rahatlık duyduğu değerlerdeki işkence aletini görebilme ayrıcalığına sahip insanların yakınlık duydukları bir etkinliktir. Şiir okumak bu büyük hapishanedeki kardeşlerin birbirlerinden haberli olmalarına, işkenceye birlikte direnmelerine yarar.

Şiir, kuralların kişiliksiz yapısını yıkmak isteyenlerin, her zaman bir tazelik olma imkanını arayanların, taze kalabilenlerin bölgesinde tutunmakta ısrar edenlerin sesidir. Yaşayan olmak, somut yaşama alanında kalmak zorbaca benimsenmek istenen kuralların dışında olmak demektir. Standart ölçülerin benimsenmesi, şiire düşman olmak, soyutlamaların yok edici bölgesinde erimek demektir. İçinde bulunduğu durumu zihnen doğrulamaktan başka çıkar yol bulamayan insan, yani bütün imkanın yaşanmakta olandan ibaret olduğunu kabul eden ve bu kabulünü “tarihin akışı”, “objektif koşullar”, “insanlık ideali”, “tanrısal ilke” gibi soyut, baskıcı kavramlarla haklılaştırmak isteyen insan yeryüzündeki bütün pislikleri üzerine almaya hazırlanmış, bütün zorbalarla işbirliğine önceden razı olmuştur. Şiir ise peşin soyutlamaların uğruna somut hakikatleri feda etmez.

20.

İnsanın insanlarla olan bağlantısı ve insanın çevresiyle olan ilişkisi yüzünden yüreğinde, kafasında beliren çatlak belli bir duyarlık sahibi herkesi şiir okumaya muhtaç hale getirir. Getirmiyorsa artık kafaların, yüreklerin yerli yerinde bir işleyişi kalmamış demektir. Açıkçası, şiire muhtaç olmak, olabilmek bir başarıdır. İnsanlar şiiremuhtaçolma düzeyini yaşayışın takıntılarından ötürü değil de, doğrudan doğruya şiir okumak suretiyle de tutturabilirler. Bu durumda şiir yalnızca bir şeyleri tamamlayan, yerine getiren, koruyan olma niteliklerinin ötesinde, eğiten, inşa eden, yoğuran özelliklerini belirginleştirir.

Sevmek, sevdiği için korumak, sığınmak, sığındığı için teselli olmak, hoşnutluğu aramak ve bu yüzden hoşnutları aramak insanlara çok yakışan tutumlardır. İnsan kendine yaraşan bu tutumları şiir okuyarak pekiştirebilir.

TANRI ANTONİUS'U BIRAKIYOR

Birdenbire, gecenin yarısında
canalıcı müziklerle, seslerle geçen
görünmez çalgıcıları duyup da
artık talihin bitti diye, yaptıkların
çöküverdi; kanıtlandı diye
hayatının sahteliği, sakın ağlama.
Çok önceden hazır gibi, bir yiğit gibi,
Vedalaş uzaklaşan İskenderiye ile.
Hele hiç aldatma kendini
bu bir düştü, yanlış işittim, deme
aşağlanma böyle boş umutlar içinde.
Çok önceden hazır gibi, bir yiğit gibi
böyle bir kente yaraştığını belli edercesine,
güvenli adımlarla yaklaş pencereye
ve coşkuyla dinle, ama korkakların
yakınmaları, yakarmalarıyla değil,
yüreğinin derinlerini açarak bu gizemli çalgılara
dinle canalıcı sesleri.
Ve yitirdiğin İskenderiye'ye elveda.

K. KAVAFİS

ADDENDA

Henüz 20 yaşındayken savunduğum şiir anlayışına hala sadık kalmanın gönül rahatlığı içinde, yapılarında anlatım eksiklikleri taşısalar bile, 1964 yılında yayınlanmış iki yazının hemen hemen tümünü, 1965 yılındayayımlanmış bir yazının ise küçük bir parçasını *Şiir Okuma Kılavuzu*'na ekliyorum. Dikkatli bir okuyucu bu gençlik düşüncelerimin Dylan Thomas'ın şiir anlayışıyla yakınlık taşıdığını görebilecektir. Hele şu satırlarda şaşırtıcı bir benzerlik var: "(...) imgeler kâğıda ulaşmadan önce insan usunun bütün akli süreçlerinden geçmelidirler." (D.T.) "Şiirin ortaya konmasında geçtiği üçüncü evre imgenin ussal ve eleştirel güçle sınırlandırılması..." (İ.Ö.) Böyle gizli bir akrabalıktan duyduğum hoşnutluğu gizlemeye gerek görmüyorum.

ŞİİRİN ÖZGÜRLÜĞÜ

Bir duyarlığın şiirle dışa vuruşunda geçtiği süzgeçlerden biri, belki de en önemlisi düşüncenin koyduğu süzgeçtir. Burada sözünü etmek istediğim bu süzgecin işleyişi olacaktır.

Şiir gücünü bir düşünce dizisinin, bir öğretinin sözcüsü olmaya dayayamaz. Çünkü şiirdeki düşüncenin söz konusu edilebilmesi için şiiri baskı altında tutan etkenlerin

1) Bir felsefenin, bir öğretinin yapacağı gibi şiiri kalıplayacağı yerde (kalıplanan şey şiir değildir çünkü), onu bakış açılarının ve biçimselliklerin sınırına sokması gerekir. Bu sınıır içeriğin her zaman zorladığı, eyleşim anlayışı içinde değerlendirilebileceğimiz bir sınırdır.

2) Şiiri tabana (ozanın kendisine, dolayısıyla insana) ve çağına yerleştirebilmemiz gerekir. Taban ise çok yönlüdür. Bilinçaltının, komplekslerin ve bastırılmış isteklerin sürekli etkisi altındadır. Ters yönlü bir etkiyi yok etmek, şiiri bükülmez gerçeklerin kanadı altından kurtarmak imgenin görevidir. Şiirin tabanı ussal olmayabilir. İçinde taşıdığı çelişkilerle varlığını sürdürebilir. Oysa düşünce dizileri ussal olmak savındadır.

Şiirde alttan akan bir düşüncenin (anlamın ya da bilincin) varlığını kabul ediyorum. Bu düşünce tohumunda özgürlüğü taşıyan ve insanın birçok kesimlerini durmadan deşen, açığa vuran (betimleyen değil) tedirgin edici bir noktadır.

Bu deşmek eyleminde ussal akımların, felsefelerin ve öğretilerin tuttuğundan ayrı bir yol tutar. Bu yolla onları aşıp gelişim yönünü çoğaltır. Bu yol imgenin açtığı yoldur.

İmge: bütün hızını kendiliğinden olmaya borçludur. Düşüncenin katı baskısını üstünde taşımaz. Kendi başına bir duyarlılığın ödün vermeden biçimlendiği özgür bir kuruluştur.

İmgenin sağladığı özgür (hatta amaçsız) ortam şiiri nereye götürür? Çağdaş bir eleştirel güçle sınırlanmadığı sürece hiçbir yere. Yani yere basmaz, asılı kalır havada. Çağdaş eleştirel gücü belli bir duyarlık düzeyinin ve şiir eğitiminin sağladığı bakış açısı olarak tanımlayabiliriz. İşte, imgenin yaratıcı gücü, ozanın yaşadığı ile ve eleştirel gücü ile işbirliği etmek zorundadır. Düşünce süzgeci dediğimiz şeyin işlediği yer burasıdır.

Başarılı şiiri imgelerin denetlenmesindeki ustalık olarak görmek aşırı bir tanım değildir sanıyorum. Denetleyici öğeleri sınırlamadıktan sonra..

*EVRİM dergisi (İzmir)
Mayıs 1964*

İMGE VE DİZGİN

Şiiri simgeye değil, imgeye dayanmış kabul etmek, şiirin bu kopya değil, bir yaratış olduğunu anlamakla kolayca varılabilecek bir noktadır. Ama düşünsel-ussal alandaki tavrımızın şiire yansıdığı yeri saptamak bunca kolay olmasa gerek. Düşüncelerimiz bizim olduğu kadar şiirimizin de bir parçasıdır. Öyleyse düşüncelerimizin çok iyi dile gelişi, onların başarılı estetik biçimlerle sunulduğu mu şiiri ortaya koyuyor, yoksa şiirin ozana bağlı ve içgüdüsel gücü mü düşünceyi belirliyor? Yani düşüncelerimizin simgelerle sunulduğu bir yazı parçasını mı, yoksa imgenin düşünsel bir temelle değerlendirildiği yazı parçasını mı şiir sayacağız? Ben ikinci türden yazıyı şiir sayıyorum. Çünkü bence ozan var olan düşüncesini şiirleştirmez, ama yalnızca şiirini ortaya kor.

Şiir ortaya konurken üç evreden geçtiğini gözönünde tutuyorum. Birincisi şiir öncesi duyarlılığı, ikincisi bu duyarlılığın yarattığı imge, üçüncüsü imgenin ozanın ussal ve eleştirel gücüyle sınırlanıp şiirleşmesi. Bu evrelerin sınırları kesin değildir, yeryer birbiri içine girmiş olabilirler.

Şiir öncesi duyarlılığını hazırlayan ozanın içinde yaşadığı düzendir. Toplumun, doğanın, eşyanın düzeni onda ham, kabaca belirli bir duyarlık yaratır. Bu duyarlık yargıların, yorumların, açıklamaların hem içinde, hem üstündedir. Hem ussal, hem duygusal öğelerin karmakarışık devinimi vardır bu duyarlıkta. Bu çıplak duyarlık doğurgandır (çünkü gerektiğinde dışarı vurur), doğaldır (çünkü yeti ile ilgilidir),

dinamiktir (çünkü kültürle ilgilidir). Bu özellikleri şiir öncesi duyarlılığın imgeye dönmesini sağlar.

Bu dönüşme bir içgüdü gereksinmesidir. Ozanı çevreleyen düzenin yapay nesneleri ona imge gibi kendinin olan ve özgür bir alan bırakmışlardır. İmgenin güç kazanması bireyin özgürlüğüne yardım ediyor. İnsan temelde iyi olduğu için kendiliğindenliğiyle güçlü imge de özgür ve olumlu bir şiir yapısı hazırlayacaktır. Kalıplar ve dural düzenler imge ile yıkılacaktır, çünkü o özgürlüğünü engelleyecek her şeyin sınırlarını zorlayacak ve kendiliğindenliği hep elinde tutacaktır. İmge ozanı çevreleyen düzenden ayrı bir şiir düzeni yaratmakla kalmaz. İnsan ilişkilerini ele alırken duyu organlarımızın olanaklarını aşan bir güce sahiptir. Yalnız imge bu olumlu ve özgür niteliğini elinde tutabilmek için mekanikliğindeşinde kalmak, bir biçim aracı olmamak zorundadır. Böyle olduğunda imge özgürlüğünü yitirmiş bir oyun aracı oluyor. Önceden düşünülmüş dil zorlamaları ve dil oyunları benim anladığım imge kapsamına girmiyor.

Şiirin ortaya konmasında geçtiği üçüncü evre imgenin ussal ve eleştirel güçle sınırlanması demiştik. Ama burada önce imge ortaya çıkar, sonradan buna düşünsel kalkılar olurmuş gibi bir saçmalığa düşmemek gerekir. Gerçekte imge bir sentezdir, düşüncesini de birlikte getirir. Şiir öncesi duyarlılığı daha çok duygunun ağır bastığı bir ortamdır. Bu, imge ile dışa vururken usla zorunlu olarak değinir. Ortaya çıkan bileşim şiir niteliğine ulaşabilmek için ikinci bir öge ile; dille değinmek zorundadır. İmge dilin dural ve işlek olmayan bir kılığa girmesini engelleyecek güçtedir. Çünkü imgede başboş ve kalıplara sığmayan bir içgüdü saklıdır. Bu çılgın ve güzel atın us ve dil gibi dizginleri vardır. Ama o, bu dizginlerin kendini sınırlama çabalarına karşılık onların kesin (sayılan) kurallarını zorlayacaktır.

Sonuç olarak şunu demeliyiz; duygu, us ve dil, şiirin bu üç ögesi imge yoluyla girdikleri düzende başarıya ulaşır-

yorlar. Bu sentez insan ilişkilerini deşerken, açığa vururken özgün ve dengeli bir şiir yapısı ortaya koyuyor. (...)

EVRİM
Eylül 1964

(...) şiirden beklediğimizi açıklayalım, böylece sakıncaların giderilmesinde ve çözüme varmakta bir kolaylık elde edeceğiz. Bilimin ve felsefenin alanları dışında şiire de bir alan tanımanın gerekliliği var ortada. Bu alan bana kalırsa şiirin biçimidir. (Biçimi ÖZ-BİÇİM ayrımı dışında düşünüyorum, şiirin kendine özgü nesi varsa — örneğin belirsizliği — onun biçimi oluyor benim gözümde.) Şiir de kendi başına insan gerçeğini ele almanın özel bir biçimidir, “söz” bu alan içinde söylendiğinde şiir için geçerli ve gereklidir. Şiirin anlattığı, getirdiği yorum ve şiir içinde tartışılan bütün sorunlar şiirin biçimiyle var olur. Yaşamının bir baş dönmesi olan imge bu biçimin en başta gelen ögesidir.

DEVİNİM LX dergisi
Şubat 1965

GECELEYİN BİR KOŞU

güzelim yaratık, şarkılarım benim
haylaz oğlanların, utangaç kızların coşkusu..

YORGUN

Ölüler beni serinliğe yakıştıramaz
çünkü hiç kimse çıkmak istemez bu mevsimden dışarı
çünkü bitkinliklerini günden saklar ekinler
ekinler çocukların en rahat uykuları

gece ayakları kokan bir adam gibi gelir
eşiklere oturmuş aya doğru çocuklar
o serin bereket gölgeleri çocuklar
yani çocuk o güzel tüccar
yorgunluklar alıp kargılar dağıtan
geceye karanlıktan önce gelen çocuklar

bu şaşkınlığı çünkü gece yuyamaz
sanki ne kalmıştır çocuklara isa'dan
ölüler beni ölüme yakıştıramaz
gibi hâlâ saçlarımda tozlu bir akşam.

BAKIR TENLİ YAPRAKLAR

Bak, ölüm güzü kiskanıyor
şimdi ıssızdır onun sevimli kedisi
ve herkes onun el değmedik yerleri olduğunu sanıyor
uzuyor defterine uğrayan kan lekesi

senin kuşların olurdu mevsimi yolculuklara çağıran
içli taşra kızların, gizemli eviçleri
kapıların olurdu korkudan çok denizlere açılan
o denize açılan ellerin nerde şimdi

yine bir güz büyümekte kanında gölgelerin
o üzüncü orduları tarlalar çiğnemekte
bak, ölüm güzü kiskanıyor
mevsimi aşka çağıran kuşların nerde senin
güzeel değdirmeyen ellerin nerde?

SENİ OLANYENİLGİ

Senin karanlığına kanat vuran yarasalar
başka bir göğe germişler kendilerini
yürekli savaşçılar olmuşlar
gemilerini yakmışlar ve silahlarını bilerken
kanlarına yaşıymış gece

senin sularına inen yırtıcılar
ve piçler yani aşk çocukları
yanan gemilerin suya yankısı oluyorlarmış
yaşlı büyücüler söylediler
çingene çocukların gülleri mor olmadı
aşka bunaltıları onlar getirmediler

onlara dayanıyorum yürekli savaşçılara
saçları uzun bir unutkanlıkla örülmüş
kanlarının ardında tehlikeler yürüyen
korkunun gözlerini aradığı omuzlarında
gittiler, yittiler arasında boğuk seslerinin
tozuyan atlarının yelelerine baktılar ve
sen oldun
ve seni gördüm, eğininde bir mavi gözlerin vardı.

TÜFENK

Çocuk e harfine yaslanmış uyuyordu
sonra saçlarımız kapandı, denklerimiz bağlandı sonra
boyuna ateşler söndü dağlarda
bir yıldız boyuna söndü durdu
çocuk insan seslerine yaslanmış uyuyordu

o zaman ben atlıydım işte
saçlarımda geceler morarırdı
yorgun olamazdım çok uzaklardaydı yurdum çünkü
boyuna tüfenkler doldurmuştum sularım girilmezdi çılgınlardan
canavarlar besliyordum ulu bir askerdim sanki

ve artık çirkinim
uykularımda örümcekler üreyor şimdi
gelmiş geçmiş bütün gölgeleri denedim
ellerim hâlâ pençe gibi

düşler, tüfenkler ve ayaklar
gözlerimi engel oluyor güneş.

KUŞUNÖLÜMÜ

Kuş damdan düşünce
sarışın bir yürüyüşüdür artık ölümün
bir yağmurdur açılan kuraklığa
bir yağmurdur kulübesi nisandan
ve onun ayaklarına dolanan o gökyüzü
kansız yüzleridir diri kuşların
kuş düşünce damdan

kuş düşünce damdan
kızlar saçlarıyla ölümü düşünürler
uzun bacaklı tanrılar koşuşur sokaklarda
kuş öldü herkes mi arıyor
gençlik mi yürüyor herkese ve mi arıyor
onun gözlerini satılan çarşılarda
kuş öldü kanadının altındaki o yara
yağmurun karanlığını getiriyor geceye
yağmurun ırmaklarını getiriyor geceye
kuş öldü
küçücük bir yorgunluktan ölmeden önce

öldü, kim ısıtır artık onun ellerini
suların aynasında üşüyen ellerini
suların saygısıyla üşüyen ellerini.

O BAĞIMSIZ DAĞLARIN

Bendim benim gölgelerimdi
yaklaşan dağlara ayaklarını satan
ve bakır kazanlardan taşarken roma
yorgun bir karanlığa ileten kendini
o acı çığlıkları güzle ağartan

ben ki sesimle coşturup al binitimi
bir koşu yetiştirdim o çılgın yaza
o zaman roma'ya tutuşurdu tanrılar
çocuklara unutulurdu savaş giysileri
ama kimlerdi durmadan seslenen bana
kimlerdi durmadan sarışın olanlar

kimdi o bilinmez yapının taşları sırtında
gece gibi geçti köprülerinden şehrin
silahı kendi dalgınlığına çarptı birden
büyük bakır kazanlarda inledi mevsim
yel çözdü saçlarımı örgülerinden

ben ki hâlâ alnımda imparatorluklar
bezgin, yorgun yüzlü ve sarışın olanlar.

KAÇIŞ

Serin karanlığıma bir çingene düşerdi
gökyüzünde birikirdi hazineleri kışın
dağların dağlarda birikirdi gölgeleri
ürkütölmüş gölgeler kapımda çoğaldıkça
yüreğime o tedirgin çocuklar da düşerdi
kar yürürdü gözlerime tüyden ayaklarıyla

kar yürürdü çünkü kar
otemiz eldiveni gökyüzünün
tüfengimin ıssızlığını büyütürdü
bir dönölmez kaçışa uzanırdı çocuklar
ve o özünç bitkisi çocuklarda ölürdü

artık üşümek çince bir çiçektir oralarda
yolcuların taşıyamadığı bir çiçektir
çünkü kardan yorulunca biz sıcak sulara
inip sepet öreriz ve “gecenin
uzun ağzı sulardı saksıları”
ve hâlâ ay dağınık saçlara benzer oralarda
serçelerin ayaklarına bağladığı karanlık
kimseyi çağırılmaz kendi adıyla.

YAĞMURUNKAPILARI KARANLIK

Gençkızlıkla yarışan güvercin kanatları denize uygun adımlarla ilerler artık. Deniz aynı denizdir göz açtırmaz taylara, aynı denizdir lekeleri silinmez. Artık senin tüylerin sabahı diri kılar, uyku-
ma kamalar uzatır senin tüylerin. Ve o ayakları dayanıklı serçeler ezgilerimin son mızraklarıdır. Bitmeyen sığınağıdır ellerimin.

İşte, zehirli oklar kullanıyoruz o yanıltan savaşlarda. Yıkıyoruz, yaban çiçeklerinin açtığını görüyoruz kıyıda. O kargaşalık içinde ben yıldızlara bakıyorum. Çevresini soğutuyor suya düşen ay. Yıkıyoruz. Yıkma, kutsal kini yürekli olmanın. İğrenmeden göklere göklere bakmak. Ellerimizi saklamak ellerimizde.

İşte, gökyüzüne salıverdim o çılgın kanatları. Boğulanları daha da itmek için suya, ölüme ölümlüğü yakıştırabilmek için cesetlerle bezedim güzel olan her şeyi. **ELİMİN AKLIĞINDA DAĞILIVERDİ KANIN.** Elim el olmaktan çıkıverdi. Çocuğun yanaklarıyla boğuşuyordu yağmur, derken yüklendik karanlık kapılarına yağmurun,

seslerle büyüyen, seslerle yıkanan güvercin kanatları denize gidiydi.

YILDIZLARIN UZAKLIĞINA ÖVGÜ

Kargaşa. Anılacak günlerim olmadı mı benim? Ayaklarımın korkusuzca çiçeklendiği, silahıma yapışıp sabahın serinliğini beklediğim, kuzey gemileriyle sağır olduğum günler, sepet örmeyi unuttuğum günler olmadı mı? Ey geceyi ve kahverengi bir düzeni taşıyan ellerim! Yüzümün uğultusuyla şaşırtın beni. O karanlık ormanı yangına vurun. Çünkü ben de kaçarken ardımda kalanları yakıyorum. Ama iyi biliyorum yıldızları, ama yıldızların tanrıların da üstünde parladıklarını, anılacak günlerimin gitgide yokolduğunu biliyorum.

Kargaşa. Ve kolayca yıkılan inançlarım benim, benim en sağlam, en dağınık ellerim. Sabahı nasıl tetikte bekliyorum. Şafakla damar damara seviştiğini görmek için bilgeliğin. Ve onarıyorum nasıl hızla kendi gücümü. Nasıl bir soylu boşluğa çılgınca kanayorum. Ey yangınlar artığı! Her yangından arta kalan bir şey, her yangından arta kalan gerçek şey

çoğalt beni.

WATERLOO'DA BİR DİŞİ KEDİ

O silik aynalarda şaşırdığım pis yüzüm
daha çok insanlara benzeyen ve onlara
hırçın çalgılar ansitan
yüzüm.

Uykularım upuzun bir geçmişi yaktıkça
ve o külle yıkandıkça ben durmadan
utançla oğuşturduğum
yüzüm.

Zengin dul dişi bir kedi seviyor ya kucağında
belki bu insanlara güvenimi doğuruyor durmadan
ellerim bağlı da ondan bu belki
yaşlı adamlar artıyor haykırışımdan
kanatlarını bembeyaz çırpıyor kuşlar
bir kadın vuruyor kuşlara kendini
vuruyor vuruyor kanatıyor belki
sonra da güneşin gövdesine yorgunluktan.

O silik, eski, yalnız aynalarda
kısaca insanlarda yani
kuşları eskiten kan
kurusun.

Gürültülü bir intihar başlasın akşamla
dinsin sen soyundukça geceye karışan hüznü
dinsin dinsin benim çağdaş olmayan iğrenç yüzüm.

Ayın parçalanışını bir dişi kedi gördü
Waterloo'yu gördü bir asker, bir kahraman
ama bizim için ne Waterloo, ne yağmur öncesi hüznü
bir aptalca büyü uğraştırıyor bizi durmadan
çünkü umulmadık bir şey oluyor artık insan
bir şey, bir kahkaha sabahın karşısında
ve yüzüm, o deşilmiş, o iğrenç yara
artık kendine yürüyor kalkıp onlardan.

ACININ OMUZLANIŞI

Edip Cansever için

Kadını bir gürültüye sapladılar.
Evler tıkırtıydı, tıkırtıydı, tıkırtı
kahkahamın düşürdüğü çiçekleri bulamadılar
fırtınalı bir geceydi çünkü bulamadılar
bombalar, bösesleri, savaş alabarası...
Yaşamak bir tıkırtıydı aldırmadılar.

Çocukların düşlerinde bir Markut
bir kurbağa zıplıyor yaşamamızdan
her gün zıplıyor, her gün eksiliyor, her gün
Markuuuut! Torbanı sarkıt.
Her doğal güzelliğin bir ucunda aptallık
öbür ucunda o kambersiz geçen düğün.

Kadın. Kadını bir dilime katık ettiler
Markuuuut! Torbam sarkıt.
Siz büyüün kan kuşları siz büyüün
güzün gelişi bir öğürtüdür korkmayın
korkmayın ölüm bir başka ağzıdır yarasaların.
Aşınmış eşikler, aşınmış yaygaralar
aslan gibi bir kocası var mıydı bu kadının?
Gömleğimi zorlayan kuş sesleri.

GECELEYİN BİR KOŞU

Klden bir aēzım vardı mermilerden nce
anların saçlarına deēdiēi yerde ulurdu
Mori, bakırcı arşısı, incitepe
aēzının niformasına sokulurdu.

Bir ocuēun aērıyan glş vardı mermilerden nce.
Onu gizlice perdim.
Onu srngen yumurtaları ve mezarlarla
birbirine açılan karanlık maēaralarla perdim.
yle sessiz, yle gelişmeyen bir yangına
bir insan kıvranışını bırakırmış gibi
bir acı saplanırmış gibi sol bērme
ellerime Mori'yi eklerdim.
Aēzım aēızla doluydu mermilerden nce.

Mori vardı
usunu bir seccade gibi kullanan yaşamakta
Mori'nin köpekleri vardı her şeyden önce
her akşam adını yıkardı mahalle çeşmesinde
ayaklarını yıkardı, tertemiz tanrılar çıkarırdı ortaya.
Nasıl ki doğuran ve öldüren
köpekler gezinir herkesin şapkasında
ki herkesin şapkası mermilerden öncedir,
— Elma dersem çıkma.

ÖLÜ ASKER İÇİN İLK TÜRKÜ

Bulutları kovan hırçınım benim, büyücüm
doğrudur gebe kaldığım coşkun bir akarsudan
bir bıçak alınma çizer o homurtuyu ağırdan
altın haykırışlarla kuşlar uçup gelir üstümüze
gelip geceyi biriktirirler üstümüze
ben ki otobüslerde sarışın sanmışım kendimi uzun zaman
uzun zaman terli bir erkeğin esneyişine
bir kaçağın övgüsüne saklanıp
akşam vakitleriyle oğunup uzun zaman
kanaryalarla kesmişim uzayan tırnaklarımı.

Yüzümden bir tilkiyi silenim benim, büyücüm
erkeksi kadınların yasını tutmuyorum, artık sevin
ellerimde madensi gürültüler taşıyorum
babam uçurtmalarımı benden çok severdi bilirsin
şimdi uçurtmalarım büyük, o homurtu (o insan)
eskiden her üzgün bakışımı Pegasus'a harcardım
her kapı gıcirtısından çocuklar dökülürdü, ne çirkin
ne çirkin, gövdemde ince bir zırh yara kabuklarından
derken hüznü! Kadın sesleri çıkaran o duman...

Büyücüm, aşkımı dürtenim benim
bir oyun kuralı değiliz artık, sevin.

BAKMAKLAR

Donyağından yapılmış sabunların
ürküttüp sindirdiği gözlerim vardı — ağır —
ağır yani çoraplı ve sürgün doğmanın
taşınmaz kıldığı.

Ben şenlikçisiydim pıhtı kanın
keten helvacılardan, bileycilerden
ruga çizme giyilen çağlardan geçerdim
barutun ve susamanın güzelliğiyle
tck yatmanın akmayan yüzüyle geçerdim.
Oraya, göğsüme iliklediğim hayvanı ayartmadan
direnmenin mayasını ellemeye.

Gün döncrdi, benzi solardı kakkahamın
kapardım kapımı gevşeyen bir yanımla
ve her gece yatağымda bir engerek bulmanın
süregen iğrençisiyle dolardım, sesim
öylece — Kusmuk Gibi — kalırdı ağızымda.

Çünkü her yerde bir göğün ufak kaldığı vardı
— akşama özgü göğsümü açardım
ey mutluserin penceresi doğanın —
her yerde köpeksi koklaşmaların sürüp gittiği vardı
uyurken bir kadına doyar gibi kanardı ayaklarım
kanardı ve bir irin seliyle boğulurdum her sabah.
Oysa babam bilirdi yaşadığını aptes alırdı çünkü
anlatacak şeyleri vardı, eğilip kalkmaları
dualar okuması, doğum sancılarıyla bırakıp gitmesi anamı.
Ah, göğze uzatıyorum bir cumartesiye
hayın bir çalgıyı kuşanıyorum göğün huysuz kuşlarıyla
GÖK! Bir kahkahaya geçirdikçe dişlerimi
bir tabut kalmıştır akşam olmaya
bir tabut beklenen bir aydınlıktır
beklenen bir ses gibi avlularda.
Anam kirliserin penceresinde doğanın
uykusu ayaklanır kanı birikir saçlarına
gözlerine uyuşuk bir hınç siner artık
ölü bir erkeği almıştır yatağına
o soğuk ölüyü, o kurutulmuş anıyı
birdenbire benim ağıma takılır her şey
giderim akşama özgü göğsümü açmaya.

Ben nereye adımı yazsam
nereyi göstersem parmaklarımla
orası şapkalar yüklü bir vagondur,
nerede daralmış görsem bir adamı
akşamın güzelim buğusunda eli-ayağı tutulmuş
bir çiçeğe uzanırken utandığını görsem
işte iğrentim yayılıyor derim, işte sırtlanlar soluyor ellerimde
kuşlar çoktan kapamışlar tarlalarını.
O zaman bir üzünç aralığında — herkes gibi — başlar korkum.
Eyirin mutluluğu!
Ey durmayıp ağrıyan kemiği usumun!
Uğunursam beni hazdan delirten hayvanın ortasında
ben koşarken derelerde birikirse çocukluğum
piçliğim birikirse sesimin o hıncahınç boşluğunda
coşkunun en sağlam atıyla geliyorum
sövgüm büyüyor, ağırtıyor günümü.
TAN! Ölü bir kediyle saçlarımı taramanın vaktidir
sarı bir bilincin ötesini ellemek istemenin
bir üzünç aralığındayız artık TAN!
savulun, çıplaklığım geliyor ardımdan.

GECELEYİN BİR KORKU

Hırhıyım, böylece büyüyor baldırlarım ve boynumun öpülen yeri
iri bir kuş kendini ağartıyor koltukaltlarımda
geceyi hor görüyorum, böylece gecenin bütün itliğini
irkilip terleyerek bir erkek sesi olarak yatağımda
tanrım, Pekos Bil'im gözet beni.

Beni çünkü buram ağrır, bacaklarımı hor görürüm aynalarda
bağrıma bir gül tünemiştir, kanar yanakları bir oğlanın yağmurdan
hüznü hor görürüm çürütür çünkü o kuşu koltukaltlarımda
hırhıyım böylece büyür aşkın bir salgıdan öteye geçemediği
tanrım, Pekos Bil'im üşüt beni.

Üşüt, yırtsin öpüşlerimi paslı tenekeler, soyunup org çalayım
ceketimle örteyim gecenin bütün itliğini
tanrım, Pekos Bil'im uçur beni.

DAVUN

Uç benim boynumun soytarısı
kirle her cemreyi bana doğru olan
unuttum güçbela soluyan perdeleri
dudaklarımı ısırdıkça kabaran akşam
unuttum onu da.

Zaten bir tanım değil midir
tavsayan düşüp kalkmalara
hüznün hacanası diye bildiğim akşam
bir tanım değil midir o kıyısız ellerimiz
fırça çekmeye doğru ölümün bacısına
parmak atmaya doğru şiir okuyarak
aşk — bir tanım değil midir —
kusturucu güzellikler ardından.

Her tanım bir ağı parçalıyor gibi çevremizde
azgın atlar boşandıkça sesimin avlusundan
uç benim boynumun soytarısı
dölle ovalı yüreğimi akarsuyunna
göğsümde serinleyen akçıl kuşların
esirgeyen bağışlayan DİRENME'nin adıyla
indir koynumun yılgısını mor bulutların ordan
indir, indir de
geceleyin dupduru bir iniltiyi
bağrındaki sağırlıkla değiştirmeye doğru —
Fırlamayım, bıktım tanımlanmaktan.

Leş yiyen akçıl kuşları severim çünkü
akçıl göçmen kuşları çünkü
çünkü özentsiz taşra yanakları
gibi çarşılara ilişkin
firengili göklerin altında olmak gibi
yatırları severim
paskalya tatilini.
Her tanım zorlu kilitlerdir belki de
çaput yıldızları aşka dayalı duran
uç benim boynumun soytarısı
böğümde avrupalı atları koşuşturan
aşkım, tanımım, yavaşmam.

BİR AĞRI YAKILDIKÇA SEVİLMELİ

Gecenin dürüstlüğünden herkes kuşkulanır
korkulur o kuş yüklü iniltilerden
ve mor ağzını gecenin kumuna batıran ben
çağdaş serüvenler adına
bütün fotoğraflarını yakan
yakan ve bekleyen.

Çarpar yüzü bir çocuğun mezarlara
yine de ağartamaz tanımını gecenin.
Ezgisiz ama esnaf bakışlarıyla soyunan bir kadın
ayartılmaya uygun o çok baygın yerlerim
ağartamaz
çünkü çocuklar yağız bir öpüşle korunur
ben yakarım çağımın ellerini. Ben bekleyenim.
Gecenin kıyısında benden konuşulur.

Kara bir irin akıyor
öpünce o yıkılmış gülüşünden çocukların.
Kara bir salgıdır çünkü büyük
serüvenler ve çocukların soluk alışları da.
Ürker herkes üşümüş bir anahtar olagelmekten
bir çocuğun şehri çarpar yüzümün varoşlarına.

SABAHAYARTMASI

Bağrı çok savruk da olsa sabah
günün en çıplak vaktidir
günün en çıplak kuşları gezinir orda
ve ilkin loş bir yürek çarpıntısıyla
uyur göğsümün bedenimin çasıtları
bütün çasıtları uyutur sabah
kuşların, kuşların uçuşlarını da.

Sabah ki aklını çeler bir kuzgunun
götürür ıssız bir sorumluluğa
ama gitmeyen o simsiyah tat ağzımda
ve buramda coşkun göğertisi orospuluğun
bulanık, aç ve sonuna kadar cesur.
Buramı öpesi gelir kuşların
kuşların her yerimi öpesi gelir
uzanırım aç ve sonuna kadar cesur
sabah günün en kıskanç vaktidir.

Akıtıp beyaz bir bedeni boğazıma
yakıp çağlardan artan iniltileri
ağlayışlar ve bakışlar üstünde getirilen
sabahtan sonra getirilen nedir?
Kamyon tadında ve dağınık olan nedir?
Çasıtlar uyudu, kuşlar çıplak...
Sabah ormanın ağza bıraktığı ıssızlık gibidir
sabah günün el değilmiş bir vaktidir.

CİNAYETLER KİTABI

I

AĞLAMADAN
DİLLERİM DOILAŞMADAN
YUMRUĞUM ÇÖZÜLMEDEN GECENİN KARŞISINDA
ŞAFAKTAN UTANMAYIP UTANDIRMADAN AŞKI
ÜZERİME YÜREĞİMDEN BAŞKA MUSKATAKMADAN
KONUŞMAK İSTİYORUM

KANLAKİRLENMİŞ EVRAK

Karanlık sözler yazıyorum hayatım hakkında.
Aşkларım, inançларım işgal altındadır
tabutumun üstünde zar atıyorlar
cebimdeki adreslerden umut kalmamıştır
toprağa sokulduğum zaman çapa vuran adamlar
denize yaklaşınca kumlar ve çakıltaşları
geçmiş günlerini aşağılamaktadır.

Karanlık sözler yazıyorum hayatım hakkında.
Ve rüzgâr buruşturuyor polis raporlarını
kadınlar fazlasıyla günaha giriyorlar
bazı solgun gömleklerin çözük düğmelerinden
çelik tırpan gibi silkiniyor çocuklar
denizin satırları arasında.
Gece arsızca kükrüyor paslı beyinde şehrin
küfre yaklaştıkça inancım artıyor.

Karanlık sözler yazıyorum hayatım hakkında
öyle yoruldu ki yoruldu dünyayı tanımaktan
saçlarım çok yoruldu gençlik uykularımda
acılar çekebilecek yaşa geldiğim zaman
acıyla uğraşacak yerlerimi yok ettim.
Ve şimdi birçok sayfasını atlayarak bitirdiğim kitabın
başından başlayabilirim.

KÖTÜ ŞİİRLER

1.

Senin çağıldın evladım
sen denizi düşününce uğuldayan sokaklar
açık renk bir elbiseye yakışan alnın
sabah şehre henüz kamyonlar girerken
bir kadın kıvranışını hatırlayıp kuğuran
ve zaten
bu terli, bu tozlanan bulutlar altında bile
saklı bir yerlerinde bir şeyler parıldatan
senin çağıldın.

Seni marifetli sanacaklardı
karşısında uçurumlar çağıldamayan herkes
seni marifetli sanacaklardı
kalbini
rehnedebilseydin eğer.

2.

Uçsuz bucaksız gözyaşları.
Dünyanın tımarlanmış ruhlara teslim edildiği günlere ait.

Uçsuz bucaksız gözyaşları.
Bir nehrin bir yüzyıla benzediği zamanlardan.

Yaşadıklarının hepsini göçmen kuşlara
bütün sevdiklerini
çocukların hepsine paylaştıran bir dostumun
gözlerini karartacak kadar
uçsuz bucaksız gözyaşları...

3.

Bütün müsveddelerimi yırttım,
göğsümün kıllarıyla
gövdemin kokusundan buharlaşıyor şiir.

Sana çok önceden, bir yaz sonu, bir parkta
sıkılmış yumruğumu ısırarak
buna benzer bir şeyler söylemiştim
milat yok
demişim, milat yer almayacak hayatımızda.
İşte bütün müsveddelerimi yırttım
işte artık göğsümün kıllarıyla
gövdemin kokusundan buharlaşıyor şiir
işte onlar artık saçların kadar Boşnak
karşılıksız mektuplarım gibi yepyenidir.

II

**WE HAVE
CHOSN TO BE
POWERLESS CRIMINALS
IN A TIME OF CRIMINAL POWER**

**Father Berrigan
1970**

KARLI BİR GECE VAKTİ BİR DOSTU UYANDIRMAK

Benim adım insanların hizasına yazılmıştır.
Her gün yepyeni rüyalarla ödenebilen bir ceza bu.
Keşke yağmuru çağırarak kadar güzel olmasaydım
ölüm ve acılar çatsaydı beni
düşüncem yapma çiçekler kadar gösterişli ve parlak
sözlerim ihanete varacak doğrulukta olsaydı.
Anmaya gücüm yetseydi de konuşsaydım
diri-gergin kasları konuşsaydım
“Kardeşler!” deseşdim “Kardeşlerim!”
“Bakın yaklaşıyor yaklaşmakta olan
“Bakın yaklaşıyor yaklaşmakta olan
“Bakın yaklaşıyor...”
yazık, şairler kadar cesur değilim
çocukların üşüdükleri anlaşılıyor bütün yaşadıklarından
gövdem kuduz yarasalarla birazcık yatışıyor.

Benim gövdem yıllar boyu sevmekle tarazlandı
öyle bir çalımlarla gecenin çitlerinden atlardım
bir güneş sayardım kendimi denizin karşısında
çünkü çam kokularına sürtünüp ağırlaşan ruhların
inanmazdım dosyalara sığacağına
gittikçe ısıldardım dükkanlar kararırken
hüznün o beyaz etrafına sakallarım batardı.

Benim adım bilinen cevapların üstüne mülhürlenmiş
ellerim tûtsülenmiş
evlerin yeni yıkanmış serin taşlıklarında
dirgenler, bakraçlar, tornavidalar
bende kül, bende kanat, bende gizem bırakmadılar
ve içinden bir başağrısı gibi çınlamaktansa
gövdem açık bir hedef kılındı belalara.
Ve bu yüzden yakışksız oluyor
insanları hummalı baharlar olarak tanımlamak
ve bu yüzden göğsümde dakikalar
ince parmaklar halinde geziniyor
konvoylar geçiyor meşelikler arasından
bir yaprak kapatıyorum hayatının nemli taraflarına
ölümden anlayan, ciddi bir yaprak
unutulacak diyorum, iyice unutulsun
neden büyük ırmaklardan bile heyecanlıydı
karlı bir gece vakti bir dostu uyandırmak.

TAHRİK

Bırakın ince kava k seslerini şehrin içinde
paralar yaşlı kızların koynunda yatarken
bırakın köprülerin üstüne yağmur
ve basma perdelerden lanet bize.

Şaşılacak bir dünyada yaşamaktı; öğrendik
şimdi külçeler yüklüüz şaşılacak bir biçimde
külçeler yüklüüz ve çıkmak istiyoruz yokuşu
sokaklar gittikçe katı bizim adımlarımıza
peşimizde bütün bahçeleri boşaltan ter kokusu
yankımız soyunup sevap rahatlığı alınan yataklarda
yürek elbet acıyor esvap değiştirirken
bizden artık akması beklenen kan da katı
kovulduk ölümün geniş resimlerinden.

Efsanelerden kovulduk
kan ve demir kelimeleri söylenince
elbiseler içindeyiz, şehrin içinde
önümüz iliklenmiş, ayakkaplarımız bağlı
kimsenin uykusunun fesleğen koktuğu yok
altıkkırkbeşte vapur ve sancı geç saatlerde
eski savaşçılar vcsair geçmiyor bulutlardan
çiçek alıp eve götürüyoruz
bunun bir delilik olduğunu bile bile

en ıssız duyguların ucunda karakollar
asmaların altı tuzak ve tuzak caddelerde
külçeler yüklüyüz, çıkmak istiyoruz yokuşu
gözler kısılıp bakılıyor bize.

Biliniyor
bizim mahsustan yaşadığımız
biliniyor
şarkıların sırası bizde
biliniyor
hayat bizden razıdır
biliniyor
otların sarardığı yerlerde güneş
kurşunun değdiği tende heves kalmıştır.

PROPAGANDA

Köleler gördüm, karavaşlar
hayaları burulmuş bir adamın ayaklarını yıkamaktalardı
artık kelimeleri kalmamış fiyatları sormaktan
saçları taranılmaktan usanmışlar
sinemalara saklanıyorlar kışın
yaz olunca denizin yalayışlarına
kaldırımlarda demokrat
otobüslerde dindar
geceyi
saatlerine bakarak anlıyorlar
ve sabah
gökyüzünün karnını gerdiği zaman
dağların kokusundan fabrikalar
acıkınca
Köleler!
gözleri camekânlarda.

Silahlar gördüm
namlusu akla çevrilmiş sahra topları
mürekkebin utandığını gördüm basılı kâğıtlarda
tetiğe basan parmaklarda çare yok, gördüm mürekkebi:
Çare yok, radyoları kapatsam
çare yok, secde etsem anılarıma

bu bozulmuş yeminlerin bayrakları altında
olacak şey mi duymak portakal bahçelerini
mermiler araya girmeden anlayabilir miyiz artık
hangi kızlar hangi serin yerlerimize değdi:
Sanırdık saçlarımız kumrularla kaplanır
bir çocuk, İşte ırmak! diyerek haykırınca
o zaman belki çocuklar zabıtalardan daha çoktu
belki biz daha çok ağladık bir aşk pıhtılanınca.

Gördüm

gözlerinde zindanlarla bana baktıklarını
düşündüm yaslanarak şehrin kasıklarına
düşündüm kafa kemiklerimi eritinceye kadar
nedir bu kölelerin olanca silahları
silahların köleleri olmaktan başka.

Bıkmadım

koyu renkler kullanıyorum hayatımda
koyu mavi, acıyı anlatırken
sessizce öperken, koyu beyaz
ve saçlarım hakaretlerle okşanırken
koyu bir itiraf sarıyor beni.
Susmak elbette zehirlidir
ve rahatlık getirir yazıklanmak da

Ey benimde uzak yolculukların lekeleri!

Ey çocuklarda uyuyan intizamsız güneşler!

gelin ve boğdurun bu köleleri.

III

L'ENFER, C'EST NOUS-MÊME

ESENLIK BİLDİRİSİ

Bir şehrin urgan satılan çarşıları kenevir
kandil geceleri bir şehrin buhur kokmuyorsa
yağmurdan sonra sokaklar ortadan kalkmıyorsa
o şehirden öcalmanın vakti gelmiş demektir

Duygular paketlenmiş, tecime elverişli
gövdede gökyüzünü kışkırtan şiir sahtedir
gazeteler tutuklamış dünya kelimesini
o dünyadan, o şiirden öcalmalı demektir

Ölüm gelir, ölüm duygusuna karşı saygısız
ve zekâ babacan tavrıyla tiksinti verir
söz yâvan, kardeşlik şarkıları gayetle tıkız
öcalınmazsa çocuklar bile birden büyüyebilir

Yargı kesin: Acı duymak ruhun fiyakasıdır
kin, susturur insanı; adınaçıdam denir
susulunca tutulan çetele simsiyahtır
osiyah öcalmakcasına gür ve bereketlidir

Vandal yürek! Görün ki alkışlanasın
ez bütün çiçekleri kendine canavar dedir
haksızlık et, haksız olduğun anlaşılsın
yaşamak bir sanrı değilse öcalınmak gerektir.

AKDENİZİN UFKADOĞRU MORAÇAI ANMAVİSİ

*Kim yeni terleyen bıyığına, sakalına sevdalanmışsa ölünceye kadar
bu daireden dışarıya ayak atamaz.*

Hafız

Yaz günleri beni hatırlamıyor.
Salgılı bir hayvanla bitişiyorum yaz yaklaşıncaya
yayıyorum ortasına sevgili tüylerimin
geniş uykulardayım, muazzam uykularda
yılların zulmünden haberim yok
ne de süzgün taşralı kızlar korosundan
geçiyor hazza yatkın dudaklarıyla gece
canımın ilmekleri arasından.

Beni artık kimseler arayıp da bulamasın
beyaz harmanilerin göklere açık sofrasında
yıkttığım saltanatın dizinde inlediğim
aşkın en tabanında yattığım anlaşılmasın
çünkü ben çok gizli bir yanlışın
dehşetengiz yeteneğini ölçmek için
yepyeni bir hata için iniyorum Akdeniz'e
Meryemoğlu sanıp ben zavallı ademi
çarmıha çaktılar orda çok zaman önce.

Çok zaman önceydi ki otobüsler
mermer sütunlu şehirlerden sahil çardaklarına
nice yılın havarilerle gidip geldi.

Hepimiz, yani taflan çiğnemekle güzelleşen çocuklar
havariler karşısında harami
gövdesindeki hayvan kabarcınca mecalsiz
kutlu bir tan çıkarmayı denedik
kayser makinasından
anneler
sevecen gözyaşlarıyla korurdular bizi.

Bizi sen ey beyhude ve baygın duyguların yırtıcısı
sen ey loş çalgıları uykulardan çıkartıp
balıçelerin hayatına yerleştiren esrar
bizi bırakmıştın
acı güller salınırdı kanının raddelerinde
ve ben güneş altında bize kendini öptüren neyse
gece onun kimlerle buluştuğunu araştırdım
o zaman yalın yürek kaldım şiddetin çölünde
aldanışların çölünde korkudan
denize dilimi soktum ayaklarımdan önce.
Bu kadar, bu kadardı Akdeniz
aslı yokmuş dinlediklerimin
eski moda güneş sanrılarından
bir şair cesedinden hiç farkı yok denizin.

Yok ve yaz günleri beni hatırlamıyor
boğulmuş hüznü gösteriyor bana memelerinden
geçiyorum bir yakıcı maviden derinleştirilmiş mora
geçiyorum ayaklarım altında kumları hıçkırtarak
Kara yaz! Karanlık yaz! Kararan vücutlardan
rıhtıma varmayan ceset elbette hatırlanmaz.

IV

AMENTU

AMENTÜ

İnsan
eşref-i mahlukattır, derdi babam
bu sözün sözler içinde bir yeri vardı
ama bir eylül günü bilek damarlarımı kestiğim zaman
bu söz asıl anlamını kavradı
geçti çıvgınların, çıbanların, reklamların arasından
geçti tarih denilen tamahkâr tüccarı
kararmış rakamların yarıklarından sızarak
bu söz yüreğime kadar alçaldı
damar kesildi, kandır akacak
ama kan kesilince damardan sıcak
sımsıcak kelimeler boşandı
aşk için karnıma ve göğsüme
ölüm için yüreğime sürdüğüm ecza uçtu birden
aşk ve ölüm bana yeniden
su ve ateş ve toprak
yeniden yorumlandı.

Dilce susup
bedence konuşulan bir çağda
biliyorum kolay anlaşılmayacak
kanatları kara fücür çiçekleri açmış olan dünyanın
yanık yağda boğulan yapıların arasında
delirmek hakkını elde bulundurmak
rahma çağdaş terimlerle yanaşmak için
bana deha değil
belgeler gerekli
kanıtlar, ifadeler, resmi mühür ve imza
gençken
peşpeşe kaç gece yıllarca
acıyan, yumuşak yerlerime yaslanıp uçardım
bilmezdim neden bazı saatler
alaturka vakitlere ayarlı
neden karpuz sergilerinde lüküs yanar
yazgı desem
kötü bir şey dokunmuş olurdu sanki dudaklarıma
Tokat
aklıma bile gelmezdi
babam onbeşli olmasa.

Meyan kökü kazarmış babam kırlarda
ben o yaşta koltuğumda kitaplar
işaret parmağında zincir, cebimde sedef çakı
cebimde kırlangıçlar, çılgınlık sayfaları
kafamda yasak düşünceler, Gide mesela.

Kar yağarken kirlenen bir şeydi benim yüzüm
her sevinç nöbetinde kusmak sunuldu bana
gecenin anlamı tıkansın diye ıslık çalar
resimli bir kitaptan çalardım hayatımı
oysa her gün
merkep kiralayıp da kazılan kökleri
Forbes firmasına satan
babamdı.

Budur
işte bir daha korkmamak için korkmaz görünen korku
işte şehirleri bayındır gösteren yalan
işte mevsimlerin değiştiği yerde buharlaşan
kelepçeler, sürgünler, gençlik acılarıyla
güçbela kurduğum cümle işte bu;
ten kaygusu yüklü ağır bir haç taşımaktan
tenimin olanca ağırlığı yokoldu.
Solgun evler, ölü bir dağ, iyice solmuş dudak
bile bir bir çınlayan
ihtilal haberidir
ve gecenin gümüş ipliklerden işlenmiş oluşu
nisan ayları gelince vücudu hafifletir
şahlanan grevler içinde kahkahaların küstah
bakışlarım beyaz bulutlara karşı obur
marşlara ayarlanmak hevesindeki sesim
gider şehre ve şaraba yaltaklanarak
biraz ağlayabilmek için
fotoğraflar çektirir
babam
seferberlikte mekkâredir.

İnsanın
gölgesiyle tanımlandığı bir çağda
marşlara düşer belki birkaç şey açıklamak
belki ruhların gölgesi
düşer de marşlara
mümkün olur babamı
varlık sancısıyla çığdırmak:

*Ezan sesi duyulmuyor
Haç dikilmiş minbere
Kâfir Yunan bayrak asmış
Camilere, her yere*

*Öyle ise gel kardeşim
Hep verelim el ele
Patlatalım bombaları
Çanlar sussun her yerde*

Çanlar sustu ve fakat
binlerce yılın yabancı bir ses
değdi minarelere:
Tanrı uludur Tanrı uludur
polistir babam
Cumhuriyetin bir kuludur

bense
anlamış değilim böyle maceralardan
ne Godiva geçer yoldan, ne bir kimse kör olur
yalnız
coşkunluğu karşısında içlendiğim şadırvan
nüfus cüzdanımda tuhaf
ekmek damgası durur
benim işim bulutlar arşınlamak gün boyu
etin ıslak tadına doğru
yavaş yavaş uyanmak
çocuk kemiklerinden yelkenler yapıp
hırsız cenazelerine bine bine
temiz döşeklerin ürpertisinden çeşme
korkak dualarından cibinlikler kurarak
dokunduğun banknotlardan tiksinimeyi itiraz
nakışsız yaşamakları
silahlanmak sanarak
çıkardım
boğaza tıkanan lokmanın hartasını
çıkınımda güneşler halka dağıtmak için
halkı suvarmak için saçlarımda bin ırmak
ıhtırdım caddeleri meğer ki mezarlarmış
hazırmış zaten duvar sıkılmış bir yumruğa
fly Pan-Am
drink Coca-Cola.

Tutun ve yüzleřtirin hayatları
biri kör batakların ırpınışında kutsal
biri serkeř ama oldukça da haklı.

Ölümler

ölümlere ulanmakta ustadır
hayatsa bir başka hayata karşı.

Orada

aşk ve ocuk

birbirine katıřmaz

nasil katışmıyorsa başaklara ağıustos sıcağı

kendi tehlikesi peřinden gider insan

putların dahi damarından

aktığı güne kadar

sürdürür yorucu kovalamayı.

Hanidir görklü dünya dünyalar içre doğan?

Nerde, hangi yöremizde zihnın

tunç surlardan berkitilmiş ülkesi

ağızı bayat suyla çalkanmış çocuğa rahim olan

parti brořürleri yoksa kafiyeler mi?

Hangi cisimdir açıkça bilmek isterim
takvim yapraklarının arasını dolduran
nedir o katı şey
ki gücü
gönlün dağdağasını durultacak?
Hayat
dört şeyle kaimdir, derdi babam
su ve ateş ve toprak.
Ve rüzgâr.
ona kendimi sonradan ben ekledim
pişirilmiş çamurun zifiri korkusunu
ham yüreğin pütürlerini geçtim
gövdemi âlemlere zerkederek
varoldum kayrasıyla Varedenin
eşref-i mahlukat
nedir bildim.

İÇİNDEKİLER

Şiir Okuma Kılavuzu

Şaire	9
Galway At Yarışlarında	11
1.	13
2.	14
3.	17
4.	18
5.	20
6.	26
7.	31
8.	35
9.	36
10.	
(Umuttan Söz Etmek İstiyorum)	37
11.	39
12.	40
13.	43
14.	44
15.	47
16.	49
17.	51
18.	53

19.	55
20.	57
Tanrı, Antonius'u Bırakıyor	58

Addenda

Şiirin Özgürlüğü	61
İmge ve Dizgin	63

Geceleyin Bir Koşu

Yorgun	71
Bakır Tenli Yapraklar	72
Seni Olan Yenilgi	73
Tüfenk	74
Kuşun Ölümü	75
O Bağımsız Dağların	76
Kaçış	77
Yağmurun Kapıları Karanlık	78
Yıldızların Uzakhğına Övgü	80
Waterloo'da Bir Dişi Kedi	81
Acının Omuzlanması	83
Geceleyin Bir Koşu	84
Ölü Asker İçin İlk Türkü	86
Bakmaklar	88
Geceleyin Bir Korku	91
Davun	92
Bir Ağrı Yakıldıkça Sevilmeli	94
Sabah Ayartınası	95

Cinayetler Kitabı

I	99
Kanla Kirlenmiş Evrak	101
Kötü Şiirler	102
Çözülmüş Bir Sırrın Üzüntüsü	105
II.	107
Karlı Bir Gece Vakti Bir Dostu Uyandırmak	109

Tahrik	112
Propaganda	114
III	117
Esenlik Bildirisi	119
Akdenizin Ufka Doğru Mora Çalan Mavisi	120
“İçimden Şu Zalim Şüpheyi Kaldır, ya Sen Gel ya Beni Oraya Aldır”	122
IV	125
Amentü	127

İSME T ÖZEL

ŞİİR KİTABI

Şiir

İsmet Özel 1963 yılında yayımlanmaya başladığı ilk şiirlerinde, özellikle imge yoğunluğu ve sözcük seçmede gösterdiği titizlikle ilgi çekmişti. Şiiri "insan gerçeğini irdelemenin öze bir bilgi alanı sayarak" yazdığı bu dönemin ürünlerini **Gecelerin Bir Koşu** (1966) adlı ilk kitabında topladı. Türk şiirinin yerelikle, deneylerini toplumcu bir tutumla bağdaştırabilmekte gösterdiği başarı, ikinci kitabı **Evet, İsyan** ın (1969) büyük yankılar uyandırmasını sağladı. 1970'de Atıf Behramoğlu ile birlikte "Halkın Dostları" dergisini çıkardı. Sonraki yıllarda siyasi ve felsefi görüşleri bakımından köklü değişiklikler yaşayan İsmet Özel Müslüman dünya görüşüne bağlandı. Üçüncü yapıtı **Cinayetler Kitabı** (1975) şiirin sürdüre geldiği şiir serisinin önceki yazdıklarıyla bağlarını ustalıkla vurgulayan bir uğraktır. İsmet Özel teknoloji, medeniyet ve yabancılaşma konusundaki düşüncelerini **Üç Mesele** (1978) adlı bir kitapta toplamış, şiir anlayışını ortaya koymak amacıyla da **Şiir Okuma Kılavuzu**'nu (1980) yayımlamıştır.

Bu yapıtında şiirin daha önce yayımlanmış üç kitabını bir arada bulacaksınız: **Şiir Okuma Kılavuzu; Gecelerin Bir Koşu; Cinayetler Kitabı.**

İsmet Özel (d. 1944, Kayseri) ilk ve ortaöğrenimini sırasıyla Kastamonu, Çankırı ve Ankara'da bildi. Bir süre Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okudu. Daha sonra Hacettepe Üniversitesi'nde Fransız Dili ve Edebiyatı eğitimini tamamladı. Öğretmenlik ve yazarlıkla uğraşmaktadır. Evlidir. İki çocuğuvardır.

